

Katedra: Katedra pedagogiky a psychologie

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: Pedagogika volného času

ROLE A MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ
A VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT VE
VYBRANÉM PENITENCIÁRNÍM ZAŘÍZENÍ –
PŘÍPADOVÁ STUDIE

THE ROLE AND OPPORTUNITY OF
EDUCATION AND LEISURE-TIME
ACTIVITIES IN A SELECTED PENITENTIARY
– A CASE STUDY

Bakalářská práce: 12-FP-KPP-35

Autor:

Nikola Hrnčířová

Podpis:

Vedoucí práce: Mgr. Oto Dymokurský

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
60	0	2	1	23	4+CD

V Liberci dne 20. dubna 2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Nikola Hrnčířová**
Osobní číslo: **P10000076**
Studijní program: **B7505 Vychovatelství**
Studijní obor: **Pedagogika volného času**
Název tématu: **Role a možnosti vzdělávání a volnočasových aktivit ve vybraném penitenciárním zařízení - případová studie**
Zadávací katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Požadavky:

- 1) Nastudovat odbornou literaturu
- 2) Nastudovat podklady vybraného penitenciárního zařízení k poskytovanému vzdělávání a volnočasovým aktivitám
- 3) Provést polostrukturované rozhovory s pracovníky vybraného penitenciárního zařízení
- 4) Vyhodnotit rozhovory

Cíle:

- 1) Analyzovat roli vzdělávání a volnočasových aktivit v penitenciárních zařízeních
- 2) Popsat možnosti vzdělávání a volnočasových aktivit ve vybraném penitenciárním zařízení

Metoda:

- 1) Rozhovor
- 2) Analýza dokumentů

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

BAJCURA.L., Základní penologické informace, Praha, 2010.

ČERNÍKOVÁ, V. ? MAKARIUSOVÁ, V. 1997. Úvod do penologie. Praha. 1997.

HÁLA, J.,: Úvod do teorie a praxe vězeňství, České Budějovice, 2006.

PAUKERTO VÁ, J., SOCHŮREK, J.,: Penitenciární psychologie, Stráž pod Ralskem, 2002.

SOCHŮREK, Jan. Kapitoly z penologie I. díl: Úvod do teorie trestu a trestání.

I. vydání, Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-203-6.

SOCHŮREK, Jan. Kapitoly z penologie II. díl: Teorie a praxe zacházení

s vězněnými. I. vydání, Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-204-3.

VÁGNEROVÁ, M.,: Psychopatologie pro pomáhající profese, PORTÁL, Praha, 2004.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Oto Dymokurský

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2013**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2012

Čestné prohlášení

Název práce: Role a možnosti vzdělávání a volnočasových aktivit ve vybraném penitenciárním zařízení – případová studie
Jméno a příjmení autora: Nikola Hrnčířová
Osobní číslo: P10000076

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedla jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne 20. 4. 2013

Nikola Hrnčířová

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce, panu Mgr. Otovi Dymokurskému, za odbornou pomoc při tvorbě této práce. Dále bych chtěla poděkovat pracovníkům Věznice Rýnovice, kteří byli ochotni mi věnovat svůj volný čas. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svým rodičům za psychickou podporu, pomoc a umožnění studia.

Anotace

Bakalářská práce analyzuje roli vzdělávání a volnočasových aktivit v penitenciálních zařízeních a popisuje možnosti vzdělávání a volnočasových aktivit ve Věznici Rýnovice. Teoretická část práce vymezuje oblast volného času, penitenciární pedagogiky, penitenciární péče a programů zacházení. Praktická část představuje Věznici Rýnovice, Školské vzdělávací středisko a volnočasové aktivity prováděné v rámci programů zacházení v uvedené věznici. Součástí praktické části jsou zpracování a vyhodnocení polostrukturovaných rozhovorů s odbornými zaměstnanci Věznice Rýnovice.

Klíčové pojmy: volný čas, volnočasové aktivity, vzdělávání, penitenciární péče, penitenciární pedagogika, program zacházení, věznice, odborný zaměstnanec věznice, odsouzený.

Annotation

Bachelor thesis analyzes the role of education and leisure-time activities in penitentiary facilities and describes the options of education and leisure-time activities in the Rýnovice prison. Theoretical part determinates the area of leisure-time activities, penitentiary pedagogy, penitentiary care and the programs of treatment. Practical part represents the Rýnovice prison, the Educational center and leisure-time activities practiced within the treatment programs in this prison. Practical part also contains of half structured interviews with the professional staff in the Rýnovice prison.

Key words: leisure-time, leisure-time activities, education, penitentiary care, penitentiary pedagogy, program of treatment, prison, professional prison staff, convict.

OBSAH

1 ÚVOD.....	10
2 VOLNÝ ČAS	11
2.1 Různé pohledy na volný čas	12
3 PENITENCIÁRNÍ PÉČE	14
3.1 Penitenciární pedagogika.....	15
3.2 Penitenciární psychologie.....	17
3.3 Účastníci penitenciární péče	17
4 PROGRAMY ZACHÁZENÍ.....	22
4.1 Aktivity programu zacházení.....	25
4.1.1 Pracovní aktivity.....	26
4.1.2 Vzdělávací aktivity	27
4.1.3 Speciálně výchovné aktivity	29
4.1.4 Zájmové aktivity.....	30
4.1.5 Oblast utváření vnějších vztahů.....	30
5 VĚZNICE RÝNOVICE	32
5.1 Historie Věznice Rýnovice.....	32
5.2 Struktura Věznice Rýnovice.....	34
5.3 Školské vzdělávací středisko Věznice Rýnovice.....	35
5.4 Volnočasové aktivity ve Věznici Rýnovice	36
5.4.1 Oddělení bezdrogové zóny	39
5.4.2 Specializované oddělení protitoxikomanické léčby	40
5.4.3 Výstupní oddělení.....	41
5.4.4 Oddělení pro mladé odsouzené do věku 26 let věku a prvovězněné.....	42
6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	45
6.1 Cíl výzkumného šetření	45
6.2 Nástroje výzkumného šetření a sběr dat	45

6.3 Vzorek výzkumného šetření	45
6.4 Popis a vyhodnocení rozhovorů	46
7 ZÁVĚR.....	56
8 POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE	58
9 SEZNAM PŘÍLOH	60

Seznam obrázků

Obrázek 1: Věznice Rýnovice

Obrázek 2: Organizační struktura Věznice Rýnovice

Seznam tabulek

Tabulka 1: Přehled aktivit programu zacházení Věznice Rýnovice

Seznam použitých zkratk

CAD	Computer-aided desing (počítačem podporované projektování)
CAM	Computer-aided manufacturing (počítačová podpora obrábění)
CNC	Computer numerical control (počítačem řízený obráběcí stroj)
ČR	Česká republika
ČSR	Československá republika
MS ČR	Ministerstvo spravedlnosti České republiky
MS ČSR	Ministerstvo spravedlnosti Československé republiky
MŠ ČSR	Ministerstvo školství Československé republiky
NVS	Nápravně výchovná skupina
NVÚ	Nápravně výchovný ústav
PC	Personal computer (osobní počítač)
PMS	Probační a mediační služba
SHČ	Středisko hospodářské činnosti
SNV ČSR	Sbor nápravné výchovy Československé republiky
SOU	Střední odborné učiliště
ŠVS	Školské vzdělávací středisko
VOVT	Vedoucí oddělení výkonu trestu
VT	Výkon trestu
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody
ZVTOS	Zákon o výkonu trestu odnětí svobody

1 ÚVOD

Téma bakalářské práce jsem si vybrala hned z několika důvodů. Od svého narození žiji v obci Valdice, která je proslulá jednou z největších věznic České republiky. Svým způsobem mě dále ovlivnili moji rodiče, neboť oba dva ve věznici pracují, a tak jsem se poměrně často stávala účastníkem jejich pracovních hovorů. Ale byla to i má osobní volba. Už od svého dětství jsem se zajímala o knihy, jež se zabývaly sociálně-patologickými jevy. Můj zájem o tuto problematiku se postupně zvyšoval a poté jsem nastoupila na střední školu sociálně správní, kde jsem díky studiu absolvovala praxi ve Věznici Valdice. Během studia na vysoké škole jsem měla možnost absolvovat praxi ve Věznici Rýnovice, díky které jsem mohla provést šetření, které je součástí této práce. Tato praxe pro mě osobně měla stěžejní význam. Díky možnosti spolupráce s odbornými pracovníky věznice jsem se rozhodla, kam se budou ubírat mé další studijní kroky.

Myslím si, že je velmi důležité seznamovat laickou veřejnost s problematikou penitenciární péče. Během psaní této práce jsem se setkala u svých přátel a známých s velkým množstvím otázek, jak to ve věznici vypadá, jaké jsou tam podmínky a jaké tam jsou možnosti. I v dnešní době si stále mnoho lidí myslí, že ve věznicích panuje „tyranie“, jak tomu bylo v minulém režimu. Dle mého názoru je důležité, aby široká veřejnost věděla, že se stát snaží s osobami ve výkonu trestu pracovat, vzdělávat je a snaží se o jejich resocializaci po ukončení výkonu trestu odnětí svobody.

V teoretické části bakalářské práce se budu zabývat představením základních pojmů z oblasti penitenciární péče, především popisem hlavních složek penitenciární péče a systému vzdělávání a trávení volného času ve výkonu trestu odnětí svobody. V praktické části se budu zabývat vybraným penitenciárním zařízením, kterým je Věznice Rýnovice, konkrétně historií, strukturou, specializovanými odděleními a nabídkou volnočasových aktivit, které v jejich rámci věznice nabízí. Dále bude zařazeno vyhodnocení rozhovorů s odbornými zaměstnanci Věznice Rýnovice, které umožní náhled na trávení volného času vězni z pohledu pracovníků, kteří v rámci vzdělávání a volnočasových aktivit přicházejí do přímého kontaktu s odsouzenými.

2 VOLNÝ ČAS

Současná literatura nabízí širokou škálu definic volného času. V této kapitole si nastíníme některé z nich a objasníme si různé pohledy na volný čas.

„Volný čas můžeme chápat jako opak doby nutné práce a povinností a doby nutné k reprodukci sil. Je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.“ (Pávková, et al., 2008, s. 13)

Do aktivit, které realizujeme ve volném čase, můžeme zařadit činnosti zahrnující rekreaci, odpočinek, zábavu, zájmové aktivity, zájmově vzdělávací aktivity, dobrovolnou činnost a společensky prospěšnou činnost. Některé volnočasové aktivity bývají z hlediska času náročné, proto musíme počítat i s časovými ztrátami. Je nutné podotknout, že mezi tyto aktivity nezařazujeme činnosti, kterými zabezpečujeme biologickou existenci člověka (potrava, spánek, hygiena). Avšak z těchto činností si můžeme vytvořit svého koníčka, např. konzumace jídla, vaření. (Pávková, et al., 2008)

„Volný čas (angl. leisure-time, franc. le loisir) je čas, kdy člověk nevykonává žádné činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá pro splnění pracovních i nepracovních povinností – to je tzv. zbytková, reziduální teorie volného času rozšířená zejména v německé literatuře (něm. Resttheorie). Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svobodného rozhodnutí, a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení. Jako hlavní funkce volného času se uvádějí: odpočinek (regenerace pracovní síly), zábava (regenerace duševních sil), rozvoj osobnosti (spoluúčast na vytváření kultury).“ (Hofbauer, 2004, s. 13)

V pedagogickém slovníku je pojem volný čas definován jako *„čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů. Volný čas, je doba, která zůstane z 24 hodin běžného dne po odečtení času věnovaného práci, péči o rodinu a domácnost, péči o vlastní fyzické potřeby (včetně spánku). Na výchovu a vzdělávání ve volném čase je zaměřena pedagogika volného času.“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 341)

V této práci bude pojem volného času spojován s dobou, kterou vězni věnují volnočasovým aktivitám, resp. časem, jenž jim zbývá po splnění všech povinností.

2.1 Různé pohledy na volný čas

Na oblast volného času se můžeme dívat z různých hledisek. Tyto pohledy si v této kapitole rozebereme podrobněji. Pávková (2008) uvádí pět různých pohledů na volný čas:

- ekonomické hledisko,
- sociologické a sociálněpsychologické hledisko,
- politické hledisko,
- zdravotně-hygienické hledisko,
- pedagogické a psychologické hledisko.

Ekonomické hledisko – je pro volný čas velmi důležité. Poukazuje na to, kolik peněz společnost vloží do institucí pro volný čas, dále se zabývá také tím, jak a jakým stylem se část nákladů vrátí. Z volného času se stal obor, který je využíván nejen pro výchovnou a vzdělávací činnost, ale i pro komerci. Průmysl volného času se stává v tržním hospodářství výdělečným oborem, který ve většině případů odstupuje od vzdělávacích cílů a pěstění osobnosti. (Pávková, et al., 2008)

Sociologické a sociálněpsychologické hledisko – je důležité sledovat, jak „činnosti ve volném čase přispívají k utváření mezilidských vztahů, zda pomáhají tyto vztahy kultivovat. Proto byl volný čas nesčíslněkrát předmětem úvah rodičů, pedagogů, psychologů i kriminalistů a v neposlední řadě sociologů a filozofů. Významná je i možnost kompenzace vlivu některých problémových rodin a úrovně sociální péče ve volném čase. Vytváření formálních i neformálních skupin na základě společného zájmu je součástí začlenění jedince. Jedním ze silně působících sociálních vlivů jsou také hromadné sdělovací prostředky, zejména televize. Jejich působení je jistě v mnoha směrech pozitivní, je však nutné brát v úvahu i mnohá nebezpečí z nevhodných pořadů.“ (Pávková, et al., 2008, s. 15-16)

Politické hledisko – je podstatné promýšlet, jak a jakou měrou by se měl stát svými kompetencemi dotýkat volného času obyvatelstva, jak by měla vypadat školská politika a zda by se v rámci školské soustavy měla poskytovat pozornost působení volného času. Z toho vyplývá, že poptávka aktivit volného času by ve městech a obcích měla vytvářet fungující systém bez preferování organizací či majetkoprávních poměrů. Na nabídce lokálních aktivit by se měli účastnit všichni účastníci na bázi smluv o využití státních a obecních pramenů. (Pávková, et al., 2008)

Zdravotně-hygienický pohled – se zabývá v první řadě podporou zdravého tělesného i psychického vývoje člověka. Lékaři se v dnešní době zabývají problematikou denního

režimu, výkonnosti jedince, hygienického klimatu, společenskými vztahy i hygienou mentálního života. Z toho vyplývá, že vhodně využitý volný čas se kladně odráží na zdravotním stavu člověka. (Pávková, et al., 2008)

***Pedagogické a psychologické hledisko** – „berou v úvahu věkové i individuální záležitosti a jejich respektování ve volném čase. Zároveň je zapotřebí uvážit, zda, do jaké míry a jakým způsobem činnosti ve volném čase přispívají k uspokojování biologických i psychických potřeb člověka. Pedagogické ovlivňování volného času by mělo podporovat aktivitu účastníků. Činnosti ve volném čase konané na základě dobrovolné účasti a vhodným pedagogickým způsobem motivované a usměrňované poskytují příležitost pro rozvoj všech stránek osobnosti, tělesných i duševních vlastností a sociálních vztahů.“* (Pávková, et al., 2008, s. 17)

Vzhledem k zaměření bakalářské práce jsou nejdůležitější hlediska **sociologické a sociálněpsychologické**, ale i **pedagogické a psychologické**. V prvním uvedeném hledisku je důležité, jak činnosti ve volném čase vězňů přispívají k utváření mezilidských vztahů mezi nimi a jak přispívají k jejich kultivaci. Při těchto činnostech ve volném čase se utvářejí formální i neformální skupiny odsouzených, jejichž základem je společný zájem a tím dochází i k jejich začlenění do určité skupiny. Druhé, tedy pedagogické a psychologické hledisko je neopomenutelné z důvodu pedagogického ovlivňování volného času odsouzených. V činnostech vykonávaných ve volném čase vězňů je možné vhodným pedagogickým způsobem motivovat a usměrňovat rozvoj všech jejich stránek osobnosti, také tělesných a duševních vlastností a sociálních vztahů.

3 PENITENCIÁRNÍ PÉČE

„Uvěznění je v důsledku odnětí svobody trestem samo o sobě a režim pro odsouzené vězně tudíž nemá ještě zhoršovat utrpení, které je dáno samotnou podstatou vězení.“

Evropská vězeňská pravidla (Vězeňská služba České republiky, 2006)

Slovník cizích slov definuje **penitenciární péči** jako speciální péči o vězně ve vězenství. (Kohoutek, 2013)

Penologie¹ je vědní obor, který lze charakterizovat jako vědu o trestech a trestání nebo jako vědu o výkonu trestu a jeho účincích. Tento obor se začíná rozrůstat o problematiku penitenciární², o **penitenciární proces**, tj. *„proces polepšení, nápravy, pozitivní změny chování“*. (Černíková, 2008, s. 12)

Evropský vězeňský systém, včetně České republiky, čerpá především z Evropských vězeňských pravidel. (Vězeňská služba České republiky, 2006) Touto normou se řídí členské státy Rady Evropy. V Evropských vězeňských pravidlech (Vězeňská služba České republiky, 2006) jsou zakotveny základní principy podmínek zacházení s vězni, tj. diferenciací vězněných osob, ubytování, osobní hygiena, oděv, stravování, zdravotní péče, kázeňské tresty pro odsouzené, informovanost vězňů, náboženská a morální péče, vzdělání, práce a také specifikace vězeňského personálu.

Základní principy výkonu trestu v České republice jsou vymezeny v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, v § 2 odst. 1 a 2, kde je uvedeno, že *„trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.“*

„Trest odnětí svobody přináší odlišné zkušenosti, a proto se mění prožívání, uvažování i chování trestaných. Vězeňské prostředí má svá vlastní pravidla, více či méně odlišná od obecně platných norem. Ve vězení jsou užitečné jiné vzorce chování. Způsoby chování získané na svobodě vyhasínají – nejsou zde potřebné, někdy jsou dokonce

¹ Odvozeno od latinského „poena“ (péna) – náhrada za spáchaný zločin, odplata, pokuta, trest.

² Základ termínu „penitenciární“ je v latinském substantivu „paenitentia“ (penitenta) – lítost, změna mínění nebo smýšlení, obrat, polepšení, napravení.

nežádoucí a spoluvězni sankciované. Některé změny ve způsobu jednání, zejména při řešení problémových situací, tj. dopingových strategií, jsou pouze dočasné. Prostředí věznice trestaným určité projevy neumožňuje, a proto se zdá, že došlo ke změně, ale po propuštění na svobodu se původní vzorce chování obvykle opět projeví. Adaptace na prostředí věznice ovlivňuje hodnoty, normy i standardy chování, a to se nakonec stává překážkou návratu trestaného do společnosti. Čím déle trvá výkon trestu, tím je pravděpodobnější budoucí selhání ve většině sociálně důležitých oblastí – profesní, rodinné, resp. partnerské, občanské atd. Dlouhodobé tresty s dobou trvání nad deset let tak mají většinou jediný smysl: izolovat nebezpečného a aktuálně neovlivnitelného pachatele od společnosti.“ (Vágnerová, 2004, s. 818-820)

Do penitenciární praxe zasahují i společenské vědy, zaměřující se na chování člověka a jeho psychiku, aby se mohly angažovat ve vyřešení problémů souvisejících s penitenciárním procesem. Tyto vědy jsou mnohými odborníky nazývány jako penitenciární disciplíny, mezi které zahrnujeme penitenciární pedagogiku, psychologii, psychiatrii a sociální práci. (Černíková, 2008)

3.1 Penitenciární pedagogika

„Penitenciární pedagogika je disciplínou s nejdelší historií v komplexu penitenciárních disciplín neprávního charakteru, ale s právní vědou úzce spjatou.“ (Černíková, Makariusová, 1997, s. 6)

Penitenciární pedagogika je „speciálně pedagogická disciplína zabývající se zvláštnostmi penitenciárního výchovného působení vztahující se na všechny kategorie odsouzených ve výkonu trestu. Jejím úkolem je:

- a) využití poznatků z obecné a speciální pedagogiky včetně dalších vědních disciplín, které mají vztah k řešeným problémům penitenciární výchovy;*
- b) získávání dalších poznatků vlastním výzkumem a z výsledků praxe;*
- c) vytvoření systému penitenciární výchovy, který se bude odvíjet z trestní politiky státu a koncepce vězénství;*
- d) přinášet podněty do oblasti trestněprávní vědy a rozvojem své teorie a praxe vytvářet nutnost dalších právních úprav výkonu trestu odnětí svobody.“ (Černíková, Makariusová, 1997, s. 5-6)*

Sochůrek (2007) uvádí tři cíle penitenciární pedagogiky. Za obecný cíl považuje výchovu jedince v souladu se zásadami obecné pedagogiky, omezenou délkou výkonu trestu odnětí svobody. Z tohoto důvodu tedy nelze uskutečňovat v úplném rozsahu cíle obecné pedagogiky. Mezi specifické cíle penitenciární pedagogiky řadí:

- odstranění nežádoucích forem chování,
- utváření a přetváření osobnosti ve smyslu pozitivních společenských norem a cílů,
- překonání protispolečenských tendencí,
- odstranění nežádoucích návyků,
- umění přizpůsobit se.

Cíle individuální jsou stanoveny a dosahovány se zřetelem na ojedinělost a neopakovatelnost každého jedince. Tyto cíle se stanoví individuálně pro každého jedince, aby bylo možné dosáhnout většího či menšího stupně pozitivních změn směrem k odklonu od kriminální kariéry. (Sochůrek, 2007a)

Černíková (2008) uvádí, že hlavním problémem penitenciární pedagogiky je spojitost dvou prvků, a to penálního a pedagogického. Výkon trestu odnětí svobody je z jedné strany prostředkem trestní represe, který přináší určitou újmu, ale zároveň zákon ukládá jedince ve výkonu trestu vychovávat a formovat předpoklady ke změně v jeho chování, aby tím bylo zabráněno opětovné trestné činnosti.

Penitenciární pedagogika (Černíková, Makariusová, 1997) řeší společně s trestně právní vědou pedagogizaci systému výkonu trestu (tím je naplňována výchovná funkce trestu). Penitenciární pedagogika v penitenciární praxi řeší specifické výchovné problémy dané:

- kumulaci osob, které spáchaly trestný čin, za který jsou odsouzeny k trestu odnětí svobody,
- rozpory, které výchovné působení přináší v penitenciární realitě věznic pro výkon trestu, kdy vlivem setrvačných tendencí právního pojetí výkonu trestu odnětí svobody je nedostatečně akcentována výchovná funkce trestu odnětí svobody,
- úrovní profesionální přípravy personálu pro pedagogizaci procesu výkonu trestu odnětí svobody – pro vytváření výchovných situací s korektivní socializací.

3.2 Penitenciární psychologie

„Stejně jako penitenciární pedagogika zkoumá problémy procesu penitenciárního zacházení a zabývá se následujícími úkoly:

- a) zkoumá osobnost odsouzeného z hlediska jeho individuálních zvláštností, vývoje osobnosti, etiogeneze delikventních jednání a prognózy dalšího sociálního chování. Na základě těchto poznatků lze adekvátně zvolit individuální přístup a stanovit správný výchovný program...,*
- b) zkoumá individuálněpsychologické, sociálněpsychologické problémy života ve věznicích pro výkon trestu, jedná se o celou „spleť“ – strukturu vztahů mezi odsouzenými, odsouzenými a personálem, dynamiku skupin a podskupin, problém tzv. druhého života odsouzených,*
- c) zkoumá psychologické aspekty penitenciárního zacházení – účinnost výchovných metod, vhodnost metod v závislosti na požadované změně chování odsouzených,*
- d) uplatňuje psychokorektivní působení na odsouzené – penitenciární psychologie má dnes ve svém repertoáru řadu metod psychokorektivního působení – které jsou v práci odborníky s úspěchem využívány (skupinové poradenství, skupinová psychoterapie, sociální výchovné metody komunikativní a kooperativní...),*
- e) diagnostikuje změny v chování odsouzeného v průběhu výkonu trestu odnětí svobody, v případě krizových stavů odsouzeného nebo v situaci, kdy odsouzení svým chováním hrubě porušují ústavní řád – rvačka odsouzených, napadení personálu, ničení zařízení. Závažné jsou i situace sebepoškození.*
- f) psycholog na základě poznatků o osobnosti pachatele dává podněty k volbě vhodnějších metod zacházení s vězněným, podílí se na klasifikaci odsouzených, dává podněty k prohloubení diferenciací uvnitř každé výchovné skupiny odsouzených.*
- g) psycholog se podílí na výběru personálu, především posuzuje jeho psychickou způsobilost pro toto náročnější prostředí – prostředí věznic pro výkon trestu, případně vyšetřovací vazby. “ (Černíková, 2008, s. 14-15)*

3.3 Účastníci penitenciární péče

V této kapitole se budeme zabývat účastníky penitenciární péče, které můžeme rozdělit na dvě skupiny. Jednu tvoří jedinci, kterým je tato péče poskytována, což jsou pachatelé trestné činnosti, tedy obvinění a odsouzení. Druhou skupinu tvoří zaměstnanci státních institucí, které penitenciární péči poskytují tj. Vězeňská služba ČR.

Mezi účastníky penitenciární péče patří:

- **vězeň,**
- **psycholog,**
- **speciální pedagog,**
- **sociální pracovník,**
- **vychovatel,**
- **vychovatel – terapeut.**

Vězeň – „je objektem zacházení z venku a je na něho vykonáván režimový a další nátlak.“ (Sochůrek, 2002, s. 68)

Jedinec je ve vězení závislejší, spíše vykonává činnosti, které mu jsou dostupné, dovolené nebo nařízené. Musí si zvyknout, že životní styl mu určuje někdo jiný (personál, další odsouzení). Jeho sebedůvěra je neustále redukována, nic nedělá, nebo musí vykonávat to, co nechce, neumí nebo ho nenaplnuje. U vězněných osob je viditelná sociální izolace. Je nucen stýkat se s neznámými osobami nebo lidmi, o které nejeví zájem. Zde je nutné podotknout, že u každého vězně probíhá jednotná klasifikace a podle té se dělí do diferenciacních skupin. (Sochůrek, 2002)

„Diferenciace výkonu trestu je pojem, který znamená zřizování a zavádění rozdílných typů věznic a forem výkonu trestu přizpůsobených potřebám resocializaci odsouzených. Diferenciace znamená rozdělení podle typu věznic. Klasifikace je někdy pojímána jako vnitřní diferenciac a spočívá ve vhodných režimech a programech pro vybrané či za tím účelem seskupené odsouzené. Klasifikace odsouzených znamená rozdělování (třídění) odsouzených do určitých skupin na základě předem stanovených kritérií. Pro jednotlivé skupiny odsouzených jsou zřizována odpovídající oddělení v příslušných typech věznic, v nichž jsou uplatňovány takové formy nápravného zacházení, které jsou adekvátní potřebám vybraných kategorií odsouzených.“ (Čeníková, Makariusová, 1997, s. 63-64)

Dle Vágnerové (2004, s. 822-823) vězni vytvářejí osobitou sociální skupinu, která má svoji strukturu, hierarchii rolí se specifickými statusy a mají z tohoto důvodu vymezeny i normy chování a sociální vztahy. *„Typická je rigidní a přísně vymezená hierarchie rolí, s nimiž souvisejí práva a povinnosti jejich nositelů. Tato neformální subkultura zaujímá ve vztahu k formální organizaci vězení postavení opozice. Jejimi normami je tvrdost, vynucená vnitřní solidarita a účelové vztahy s personálem. V této skupině vězňů se lze setkat s různými sociálně patologickými formami chování (vydírání, přiživování, šikana*

a agrese jakéhokoli druhu). Značná část odsouzených se chovala asociálním způsobem již na svobodě, a nelze předpokládat, že by se zafixované vzorce chování najednou změnily. “

Psycholog – *„je odborný zaměstnanec věznice, který garantuje u odsouzených odbornou psychologickou činnost a odbornou úroveň realizace programu zacházení.“*
(Sochůrek, 2007b, s. 13)

V oblasti své profese provádí psychologickou diagnostiku odsouzených, vytváří jejich psychologické hodnocení v rámci komplexní zprávy. Vytváří doporučení týkající se programu zacházení. Do jeho kompetence spadá i vyhotovení programů zacházení u jednotlivých odsouzených, podílí se na jejich vyhodnocování a na tomto základě navrhuje změny v programu zacházení. Psycholog díky své odbornosti spolupracuje a metodicky napomáhá vychovatelům – terapeutům v přípravě řízení aktivit a průběžné klasifikaci v programech zacházení. (Sochůrek, 2007b)

Speciální pedagog – *„je odborný zaměstnanec oddělení, který garantuje u svěřených odsouzených odbornou úroveň realizace programu zacházení a vnitřní diferenciaci.“*
(Sochůrek, 2007b, s. 12)

Speciální pedagog metodicky usměrňuje práci vychovatelů. Zodpovídá s dalšími odbornými pracovníky za kvalitu specializovaného zacházení s jednotlivými odsouzenými. Provádí pedagogickou diagnostiku, orientační pedagogické pohovory z podnětu odsouzených, zaměstnanců nebo na základě vlastních poznatků, zpracovává přehled aktivit, participuje na výběru a zařazení odsouzených do zaměstnání, do vzdělávání a rekvalifikace. Speciální pedagog zabezpečuje všeobecné a odborné vzdělávání odsouzených, provádí individuální pedagogickou péči o odsouzené, kteří se nacházejí v krizové situaci, a realizuje svěřenou kázeňskou praxi. Dále se vyjadřuje k návrhu o udělení přerušení výkonu trestu, k povolování volného pobytu mimo věznici, k dočasnému opuštění věznice a k účasti odsouzených na aktivitách mimo věznici. (Sochůrek, 2007b)

Sociální pracovník – *„je odborný zaměstnanec, jehož základním úkolem je samostatná sociální práce, která je zaměřena zejména na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života. Při její realizaci dbá na zajištění a dodržení standardů kvality poskytovaných sociálních služeb.“* (Sochůrek, 2007b, s. 14)

Sociální pracovník se podílí s dalšími odbornými pracovníky na daných programech zacházení svěřených odsouzených a dle nutnosti spolupracuje s kompetentními orgány sociálního zabezpečení. Nezbytnou součástí práce sociálního pracovníka je poskytování

individuálního sociálně právního poradenství a vykonávání výchovné a poradenské činnosti pro odsouzené. Sociální pracovník také působí jako prostředník mezi odsouzeným a blízkými osobami svěřenými do péče odsouzeného, spolupracuje při vzniku a řešení sociálních problémů. (Sochůrek, 2007b)

Vychovatel – „je členem týmu, jehož základním úkolem je komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci včetně cílených opatření k optimalizaci vzdělávacího procesu odsouzených a realizaci protidrogové prevence v rámci věznice.“ (Sochůrek, 2007b, s. 16)

Vychovatel je metodicky usměrňován speciálním pedagogem a je podřízen vedoucímu oddělení výkonu trestu. Vychovatel zná osobně a pedagogicky řídí svěřené odsouzené, je schopen posoudit sociální vztahy a skupinovou situaci v přidělené skupině. Vychovatel zodpovídá za vedení osobních karet odsouzených a průběžně zpracovává zápisy zahrnující probíhající naplňování účelu výkonu trestu odsouzeného. Podílí se na hromadně organizovaných činnostech a dbá na plynulý chod (kázeň a hygienu ubytovacích prostor) oddělení. Na svém postu vykonává svěřenou kázeňskou pravomoc, vytváří podklady na přerušení výkonu trestu či prozatímní opuštění věznice, podílí se na odsouzených na akcích mimo věznice, návštěv bez sluchové či zrakové kontroly a přemísťování odsouzených do jiných druhů věznice a také spolupracuje při selekci odsouzených k zařazení do práce. Orientuje se v problematice odsouzených se sklony k sebepoškozování, útěkům, ve vytipování odsouzených jako možných obětí násilného jednání mezi odsouzenými nebo pachateli násilného jednání a pachateli násilného jednání, kteří jsou vyšetřováni nebo obviněni z další trestné činnosti. (Sochůrek, 2007b)

Dále vychovatel zabezpečuje realizaci práv odsouzených, např. přijetí a odesílání korespondence, balíčků, přijímání návštěv, provedení nákupů, vycházek a telefonických hovorů, vede k tomuto náležející evidenci. Zprostředkovává vyřizování žádostí a stížností a kontakt odsouzených s ostatními zaměstnanci věznice. Mezi jeho další pracovní činnosti patří návštěva pracoviště odsouzených jemu svěřených s cílem nezbytné spolupráce s mistry při komplexní realizaci zacházení. V neposlední řadě zajišťuje přístup odsouzených k právním předpisům upravujícím výkon trestu a k vnitřnímu řádu věznice, napomáhá i při zkoumání původu mimořádných událostí a předkládá patřičná opatření k jejich řešení předcházení a odstranění. (Sochůrek, 2007b)

Vychovatel – terapeut – „je odborný zaměstnanec, který realizuje individuální a skupinové terapie.“ (Sochůrek, 2007b, s. 17)

Při své práci s odsouzenými vybírá vhodný obsah, formy, metody a přístupy k osobitým kategoriím odsouzených. Provádí individuální i skupinová zacházení s vězňeny a jeho práce má terapeutický profil. Vychovatel – terapeut má osobně na starosti minimálně tři speciální výchovné aktivity programů zacházení rozložené tak, aby byly adekvátní potřebám v průběhu celého týdne včetně dnů pracovního volna a klidu. Pozoruje kvalitu podílení se odsouzených v programu zacházení a sleduje změny v jejich chování, o kterých pak informuje psychologa a vychovatele. Dále se podílí na zpracování a vyhodnocování průběžného hodnocení programu zacházení odsouzených a posudcích zasílaných věznicí daným orgánům. (Sochůrek, 2007b)

4 PROGRAMY ZACHÁZENÍ

V této kapitole si objasníme, co znamená pojem program zacházení, co je jeho účelem, obsahem a které aktivity se v rámci programu zacházení realizují.

Realizace programu zacházení je vymezena zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a vyhláškou č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Program zacházení se zpracovává na základě komplexní zprávy o odsouzeném s ohledem na délku trestu, charakteristiku osobnosti a příčiny trestné činnosti. Komplexní zpráva je shrnutím výsledků psychologického, pedagogického, případně lékařského posouzení a jiných dostupných materiálů k osobě odsouzeného, Její obsah je důvěrný. Program zacházení obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení s odsouzeným směřující k dosažení cíle a způsob a četnost hodnocení. Pravidelnou součástí programu zacházení je určení způsobu zaměstnávání odsouzeného, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti, směřující k vytvoření předpokladů pro jeho samostatný způsob života. Pokud u odsouzeného přichází v úvahu více variant programu zacházení, umožní se mu výběr. V rámci programu zacházení se pro odsouzeného nejméně tři měsíce před propuštěním vytvářejí podmínky pro jeho samostatný způsob života. Při vypracování programu zacházení věznice dle potřeby spolupracuje s kompetentními orgány sociálního zabezpečení. (Zákon č. 169/1999 Sb., § 41)

Velmi důležité je sestavení vhodného programu zacházení a určení v rámci tohoto programu takových aktivit, kde je kladen důraz na potřeby odsouzeného. Podstatným hlediskem účelného zacházení s vězni (treatment) jsou „*aspekty penitenciární diagnostiky vězně a jeho zařazení do kolektivu odsouzených, práce a edukativních aktivit. Uplatňování těchto zásad provádí penitenciární pracovníci v rámci tzv. vnitřní diferenciací vězňů a programů zacházení s nimi.*“ (Paukertová, Sochůrek, 2002, s. 95)

„**Složení programu zacházení** musí vždy sledovat dosažení účelu výkonu trestu, odsouzený má mít možnost zvolit si z těch programů, které správa věznice považuje za vhodné. Pokud si žádný z těchto programů nezvolí, účastní se minimálního programu stanoveného vnitřním řádem věznice. Hlavním cílem programu zacházení s odsouzenými je vytvoření předpokladů pro úspěšnou reintegraci.“ (Sochůrek, 2007b, s. 44)

Program zacházení je zásadním aspektem účelného a souhrnného působení na odsouzeného od nastoupení do výkonu trestu odnětí svobody až po jeho ukončení. V rámci programu zacházení se realizují následující aktivity (Sochůrek, 2007b):

- **Pracovní programy** – získávání dovedností a návyků.
- **Vzdělávací programy** – dokončení školní docházky, získání výučního listu nebo maturity.
- **Volnočasové aktivity** – růst sportovních, jazykových a rukodělných zájmů.
- **Terapeutické programy** – speciálně výchovné postupy (osvojování si sociálních dovedností potřebných pro život po ukončení výkonu trestu).
- **Sociálně psychologický výcvik** – ovládání agrese a správné řešení konfliktních situací.
- **Sociálně právní poradenství** – vhodné řešení sociálních problémů.
- **Extramurální programy** – vycházky mimo věznic.
- **Obecné metody** – zákonem stanovené předpisy a normy upravující pořádek, kázeň, práva a povinnosti.
- **Speciální programy** – pedagogické, psychologické a terapeutické, zaměřené na jedince či skupinu.

„Programy zacházení vycházející z celkového chování se mohou stát žádoucí motivací psychologickou i sociologickou, která ovlivňuje jejich pozitivní přizpůsobivost v rámci vězeňského prostředí. Tyto programy by měly být zaměřeny pouze na změny chování odsouzeného (to většinou nelze dost dobře odhadnout a definovat), mohou však být počátkem pozitivnější komunikace mezi odsouzenými a vězeňským personálem.“
(Sochůrek, 2007b, s. 45)

Zásady, které zohledňují jedinečnost osobnosti odsouzených, platí hlavně při vytváření programů zacházení se zvláštními skupinami odsouzených, mezi které můžeme zařadit mladistvé, cizince, trvale pracovně nezařaditelné, psychopaty, devianty, drogově závislé odsouzené a mnohé další. Pro tyto odsouzené jsou zřízeny samostatné věznice, specializovaná oddělení nebo mají speciální zacházení.

Programy zacházení jsou po určité době znovu vyhodnocovány. Při vyhodnocování programu zacházení je nutné, aby spolu spolupracovali odborní zaměstnanci věznice, mezi které spadá sociální pracovník, psycholog, speciální pedagog, vychovatel a lékař. (Sochůrek, 2007b)

Postup transformace osobnosti odsouzeného nemůže být ponechán samostatnému vývoji. Nápravně výchovné působení se musí stát jednotným procesem. Samotný proces bude stát na základě systematického a plánovaného hodnocení odsouzeného. V dnešní době se penitenciární zařízení snaží namísto směřování k přeměnám osobnosti vést spíše k sociálně přijatelnému a socializovanému uspokojování potřeb jedince, tedy ke změně chování. V této fázi je nutné uvážit, zda je změna chování akceptovatelná. (Sochůrek, 2007b)

„Při zpracování programu zacházení je nutné dodržovat několik zásad:

- **Individuální přístup** – *respektování osobnosti odsouzeného a jeho individuálních zvláštností, psychických vlastností, charakteru atd.*
- **Motivace** – *např. pokud má odsouzený rodinu, lze jej motivovat snahou o podmíněné propuštění a brzký návrat k rodině apod.*
- **Přiměřenost** – *kladení takových požadavků na vězně, které jsou přiměřené jeho rozumovým schopnostem, vzdělání, vůli atd.*
- **Komplexnost** – *vytvoření určitých soustav návyků a postojů resp. jejich korekce a náprava.*
- **Zpětná vazba** – *pozorování vězně, pohovory s ním, zda si zve návštěvy, jak se projevuje v kolektivu, při psychoterapii, sociálně psychologickém výcviku atd.*
- **Cílevědomost** – *program zacházení musí směřovat k jasně stanovenému, přiměřenému a reálnému cíli zejména s ohledem na osobnost odsouzeného, jeho životní zkušenost apod.*
- **Systematičnost** – *působení musí být realistické a pro vězně srozumitelné.*
- **Soustavnost** – *působení musí být v co nejdělsím časovém úseku, aktivity musí spolu souviset a směřovat k cíli a změnám v postojích a osobnosti vězně.*
- **Perspektivnost** – *vězeň nesmí mít pocit samoučelnosti a zmaru, že vše je jen jako.“* (Sochůrek, 2007b, s. 46)

Zde je nutné poznamenat, že ne každý vězeň je soustavného, účelného a motivovaného zacházení schopen (trpí poruchou osobnosti, nechce se podílet na svém osobnostním rozvoji, nebo nemá dostatek vůle). Výjimkou nejsou ani odpůrci autority, jedinci s nízkým vzděláním, osoby s negativními zkušenostmi z dětství. (Sochůrek, 2007b)

„Dalším negativním jevem je tzv. druhý život. Jde o souhrn asociálních a antisociálních aktivit, zvláštních typů obranných reakcí, uplatňování specifické hierarchie a negativních způsobů chování.“ (Sochůrek, 2007c, s. 17)

„Cíle programů zacházení s pachateli, které se soustředí na osobnost jedinců, jsou nejlépe dosažitelné v případě zaměření se na specifické problémy spojené s jejich chováním.“ (Sochůrek, 2007c, s. 47) Mezi tyto problémy zařazujeme ty, kterých bylo dosaženo v době spáchání trestného činu nebo se jedná o problémy, které vznikly následkem zkušeností nabytých ve výkonu trestu.

Významným aspektem při zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody je i kvalitní motivace odsouzených. Hála (2005, s. 44-45) vymezuje zacházení s vězni jako *„soubor aktivit vězeňských pracovníků aplikovaný s cílem motivovat vězně (poskytovat mu společensky hodnotné a osobně přitažlivé výzvy) k práci na sobě samém a tím pomáhat zvyšovat jeho šance na život v zákonnosti po propuštění z vězení a na reintegraci do demokratické společnosti“*.

4.1 Aktivity programu zacházení

„Věznice nabídne odsouzenému na základě komplexní zprávy výběr z alternativ programů, vycházejících z možností věznice, které pro něj považuje za vhodné. Přitom nemusí jít o výběr celého programu, ale jeho částí. Výběr programu stvrdí odsouzený podpisem. Alternativy jsou voleny tak, aby ve svém formativním důsledku byly rovnocenné. Kombinace alternativ umožní sestavit programy v potřebné míře individualizované.

Program zacházení s odsouzenými se člení na:

- a) pracovní aktivity,*
- b) vzdělávací aktivity,*
- c) speciálně výchovné aktivity,*
- d) zájmové aktivity,*
- e) oblast utváření vnějších vztahů.“ (Vyhláška č. 345/1999 Sb., § 36, odst. 1 a 2)*

4.1.1 Pracovní aktivity

Dle vyhlášky č. 345/1999 Sb. se v rámci programu zacházení realizují pracovní aktivity, což znamená zaměstnávání odsouzených, které se uskutečňuje jako:

- **zaměstnání,**
- **práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice,**
- **pracovní terapie vedená zaměstnanci Vězeňské služby s potřebným odborným vzděláním.**

„Cílem pracovních aktivit je především vytvoření pracovních návyků u těch odsouzených, kteří si je doposud nevytvořili, a současně uchování pracovních návyků u odsouzených, kteří před výkonem trestu pracovali. Smysluplná, dobře řízená a organizovaná práce rozvíjí pracovní návyky a s tím související vlastnosti osobnosti. Takto uspořádaná práce odsouzených, vykonávaná navíc v podmínkách odpovídajících mimo vězeňskému standardu (a též spravedlivě odměňovaná), utváří v žádoucím směru vztah odsouzeného k práci vůbec (práce jako typicky lidská potřeba) i k práci jako prostředku uspokojování dalších potřeb a zájmů člověka (což evidentně u odsouzených osob nebývá samozřejmostí).“ (Biedermanová, Petras, 2011, s. 16)

Významným pozitivem zaměstnávání odsouzených je i ekonomické hledisko, neboť odsouzení si ze své pracovní odměny hradí náklady výkonu trestu, výživné na děti a své další pohledávky. Zaměstnávání odsouzených ve výkonu trestu lze považovat za výrazný prvek výchovy u méně kriminálně narušených jedinců i přesto, že je obtížné zajištění zaměstnání nejen ve vězeňských zařízeních, ale i vzhledem k sociálním problémům plynoucím v současnosti z poměrně rozsáhlé nezaměstnanosti.

„Zaměstnávání odsouzených má velký význam pro jejich možnou reintegraci. Jen člověk, který uznává a plní pracovní povinnosti, je schopen se plnohodnotně začlenit do společnosti po propuštění z výkonu trestu. U člověka, kterému je práce lhostejná, je předpoklad k tomu, že se po propuštění z výkonu trestu vrátí k takovému způsobu obživy, který je spojen s dalším pácháním trestné činnosti.“ (Bajcura, 2010, s. 17)

Do pracovních aktivit jsou ve věznici jedinci zařazováni dle jejich zdravotního stavu, vzdělání, vzhledem k jejich předchozí získané praxi, délce trestu, výši jejich pohledávek a jejich celkové sociální situaci. Při zařazení do zaměstnání se bere ohled na osobnost odsouzeného, ale i na jeho opravdový zájem pracovat. V oblasti pracovních aktivit vězni mohou vykonávat úklidové práce a práce potřebné k zabezpečení každodenního fungování

věznice, což znamená např. provádění obvyklých denních úklidů v objektech a venkovních prostorech věznice.

4.1.2 Vzdělávací aktivity

Od nepaměti je vzdělávání osob ve výkonu trestu podstatným smyslem penitenciární péče. Cílem má být odstranění jejich případné negramotnosti, spočívající v organizování kurzů psaní a čtení a doplnění vědomostí na úroveň základní školy. V průběhu posledních let je kladen zásadní důraz na vzdělávání jedinců ve vězení především v pracovních oborech s možností rekvalifikace či vzdělání v řemeslech. Na vysvědčení při dokončení studia ve výkonu trestu nesmí být dle platných norem patrné, že jedinec toto studium ukončil ve výkonu trestu. Vzdělávání je velmi důležitou součástí v rámci programu zacházení zejména u mladých odsouzených a prvovězněných osob ve výkonu trestu. Zvýšením kvalifikace a získáváním nových poznatků, ale především praktických zkušeností jedinců ve výkonu trestu odnětí svobody, se zvyšuje jejich možnost se lépe integrovat do společnosti a snadněji získat uplatnění na trhu práce. (Biedermanová, Petras, 2011)

„Právo na vzdělání je v ČR ústavně zaručeno a zakotveno v čl. 33 Listiny základních práv a svobod. V průběhu výkonu trestu odnětí svobody je odsouzeným podle ZVTOS omezen či přerušen výkon určitých ústavně zaručených práv a svobod (§ 27 ZVTOS). Mezi ně však nepatří právo na vzdělání odsouzeného. Účelem výkonu trestu odnětí svobody je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránění odsouzenému v dalším páchání trestných činů a dále výchova odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život. Zvláštní důraz na vzdělávání (zejména pak na vzdělávání mladých vězňů a vězňů se speciálními potřebami) klade i Rada Evropy v čl. 28 Doporučení:

- *Výchovu a vzdělávání pokládá za součást vězeňského režimu, přičemž vzdělávání by mělo požívat stejný status jako pracovní činnost, vězni však nesmí být finančně či jinak znevýhodněni za svou účast na vzdělávacích programech.*

- *Každý vězeňský ústav musí dát vězňům k dispozici knihovnu, která je dostatečně vybavena širokým spektrem rekreačních i vzdělávacích zdrojů, knih a jiných médií.*

- *Všude, kde je to možné, je třeba zajišťovat činnost vězeňské knihovny ve spolupráci s veřejnými knihovnami.*

- *Výchova vězňů by v rámci možností měla být:*

- a) *integrována do veřejného výchovně-vzdělávacího systému dané země, aby vězni po propuštění mohli bez potíží pokračovat ve svém vzdělávání a odborném výcviku,*

b) zajišťována pod záštitou externích výchovně-vzdělávacích institucí.“
(Biedermanová, Petras, 2011, s. 20)

Vzdělávací aktivity programu zacházení se dle § 36 odst. 4 vyhlášky č. 345/1999 Sb. dělí na:

- **vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm a odborným učilištěm,**
- **vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu),**
- **vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti základních, středních a vyšších odborných nebo vysokých škol ČR.**

Školská vzdělávací střediska v rámci Vězeňské služby ČR jsou zřízena ve věznici Heřmanice, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Světlá nad Sázavou, Valdice a Všehrady. (Vězeňská služba České republiky, 2012a)

Vězeňská služba může v současnosti nabídnout odsouzeným tyto druhy vzdělání:

- **základní** – kurzy pro negramotné,
- **střední odborné** – zakončené výučním listem (dvou- nebo tříleté),
- **středoškolské** – zakončené maturitní zkouškou,
- **vysokoškolské** – udělením titulu Bc.

„Vzdělávání odsouzených probíhá také ve formě akreditovaných kurzů, které organizují jednotlivá školská vzdělávací střediska nebo je věznice organizují samy, v rámci krátkodobých reintegračních programů, v některých případech ve spolupráci s občanskými sdruženími na základě grantů poskytnutých z Evropských fondů (např. práce s křovinořezem, motorovou pilou, vysoko zdvižným vozíkem).“ (Biedermanová, Petras, 2011, s. 22)

Další vzdělávání vedené či kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu (speciální pedagogové, sociální pracovníci, vychovatelé) probíhá v rámci aktivit programu zacházení. Jako příklad uveďme Věznici Rýnovice, kde v oddělení pro mladé odsouzené do věku 26 let a prvovězněné odsouzené probíhají v rámci programu zacházení vzdělávací aktivity jako např. kurz právního minima, který je uskutečňovaný formou skupinových

přednášek a besed s možností následné konzultace se speciálním pedagogem nebo sociálním pracovníkem. Dále je zde v rámci dalšího vzdělávání uskutečňována pod vedením pedagoga výuka anglického a německého jazyka, při které používají i formu samostudia a audiotechniky. (Biedermanová, Petras, 2011)

4.1.3 Speciálně výchovné aktivity

V rámci programu zacházení se speciálně výchovnými aktivitami rozumí individuální a skupinové speciálně pedagogické a psychologické působení vedené kompetentními zaměstnanci, zejména pak (Vyhláška č. 345/1999 Sb., § 36, odst. 5):

- **terapie** (sociální výcvik, psychoterapie, arteterapie, pohybová terapie),
- **sociálně právní poradenství,**
- **trénink na zvládnutí vlastní agresivity.**

„Speciální výchovné aktivity probíhají ve všech odděleních věznic, uplatňují se však zejména v odděleních specializovaných pro výkon trestu odsouzených s poruchami duševními a poruchami chování, s poruchami osobnosti a chování způsobených užíváním psychotropních látek, nebo s mentální retardací ve vazebních věznicích a věznicích. Jejich posláním je omezovat a snižovat nebezpečnost a pravděpodobnost recidivy u rizikových pachatelů trestné činnosti vykonávajících trest odnětí svobody a přispívat ke zvyšování ochrany společnosti po jejich návratu do občanského života. Cílem je pak vytvořit takový systém zacházení s odsouzenými, který působí směrem ke snižování rizika páchaní trestné činnosti a nabízí jim možnost změnit své chování a motivovat je k nápravě.“
(Biedermanová, Petras, 2011, s. 24)

Mezi tyto aktivity patří skupinové a individuální působení s terapeutickými aspekty, např. pedagogické, psychologické a sociálně právní poradenství, které vedou odborní zaměstnanci věznice nebo jiné odborné subjekty. Cílem těchto aktivit je zprostředkování nového pohledu na nesprávné chování a postoje jedince.

4.1.4 Zájmové aktivity

„Zájmová činnost plní funkci výchovnou i vzdělávací. Rozvíjí celou osobnost, působí motivačně a socializačně, podporuje seberealizaci. Může být prostředkem relaxace, odpočinku, duševní i fyzické rekreace a regenerace sil.“ (Pávková, 2002, s. 98)

„Evropská vězeňská pravidla kladou za úkol vězeňské správě zajistit jako jeden z minimálních standardů ochranu zdraví všech vězňů. Péče o fyzické i duševní zdraví odsouzených je splněna také prostřednictvím různých zájmových kroužků sportovního, vzdělávacího či kulturního charakteru. Zejména u nezaměstnaných odsouzených nabývají na významu zájmové pracovní činnosti konané ve volném čase.“ (Biedermanová, Petras, 2011, s. 26)

Dle § 36 odst. 6 vyhlášky č. 345/1999 Sb. se zájmovými aktivitami rozumí **nej důležitější formy individuální a skupinové zájmové činnosti organizované a vedené zaměstnanci s potřebným odborným vzděláním, které rozvíjejí v souladu s účelem výkonu trestu schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti odsouzených.**

Zájmové aktivity jsou ve věznicích realizovány na základě jejich aktuálních možností. Cílem těchto aktivit je učit odsouzené účelně a adekvátně trávit volný čas se zřetelem na jejich osobní zaměření. Tyto aktivity jsou orientovány na sport, rukodělné, naučné a poznávací činnosti, ale jsou i zaměřeny na kulturní a aktuální dění ve společnosti.

4.1.5 Oblast utváření vnějších vztahů

V této oblasti se realizují aktivity k udržování a posilování vazeb s vnějším světem (tzv. „**se světem za zdí**“), což znamená posilování vztahů k rodině a přátelům, k okolnímu světu za zdmi vězení a mimo kriminální subkulturu.

*„Tato oblast bývá některými autory také nazývána extramurální, tj. „**za zdí vězení**“.“ (Biedermanová, Petras, 2011, s. 28)*

Dále se v rámci těchto aktivit realizují činnosti, které pozitivně přispívají k soběstačnému životu odsouzených po propuštění. V této oblasti je odsouzeným nápomocen zejména sociální pracovník. Jsou zaměřené na udržení a pozitivní posílení sociálních vazeb a utváření vhodných sociálních podmínek po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

„Patří sem především diferencovaný způsob návštěv a styků odsouzeného s rodinou, který může být omezený časově i komunikačními prostředky, např. komunikace vedená

pouze telefonem bez fyzického kontaktu až po možnost několikahodinové návštěvy manželky či družky bez jakéhokoliv dozoru v jistém soukromí, či přerušení trestu za účelem návštěvy rodiny. “ (Mezník, Kalvodová, Kuchta, 1995, s. 51)

Velký význam tyto aktivity mají v rámci výstupních oddělení, kam jsou odsouzení zařazováni zpravidla šest měsíců před propuštěním z výkonu trestu. Programy zacházení na tomto oddělení jsou cíleny na konkrétní přípravu na „**život za zdí**“, tedy na reálný život po propuštění. V tomto momentě mají značně praktický charakter, jelikož mají velmi důležitý význam pro jejich využití po propuštění. Napomáhají řešit prioritní problémy, které vznikají ihned po propuštění jedince z výkonu trestu odnětí svobody, což znamená zajištění zaměstnání, bydlení, evidence na úřadu práce a mnoho dalších problémů hlavně sociálního charakteru.

Tyto aktivity mají napomoci jedincům, kteří jsou v neuspokojivé sociální situaci, což je i pobyt ve vězení, a potřebují řešit svízele obyčejného života, ale i mnoho spleťtých a někdy i na první pohled neřešitelných problémů.

5 VĚZNICE RÝNOVICE

5.1 Historie Věznice Rýnovice

Věznice Rýnovice se nachází v Jizerských horách mezi městy Jablonec nad Nisou a Liberec. Počátek činnosti Věznice Rýnovice je datován k 27. září 1968. Historie je úzce spjata s rozvojem automobilového průmyslu na Jablonecku. Tehdejší národní podnik Liaz, Jablonec nad Nisou, jehož hlavní závod 01 byl vystavěn v jablonecké části Rýnovice, měl jednak nedostatek pracovních sil a jednak dobré zkušenosti se zaměstnáváním vězňů. Již od poloviny 60. let pracovali nejen v hlavním závodu, ale i v dalších 9 pobočkách odsouzení z Věznice Liberec a Minkovice. Zájem o pracovní síly stoupal a bylo třeba vytvořit ubytovny pro zaměstnance z řad odsouzených.

Od roku 1965 začal Vojenský projektový ústav Praha pracovat na projektové dokumentaci k výstavbě ubytoven Ministerstva vnitra v areálu národního podniku Liaz. Projektový záměr byl připravován ve spolupráci s krajským investorským ústavem a se správou Sboru nápravně výchovného ústavu. V červnu roku 1967 byl proveden geologický průzkum a započala výstavba ubytovny tzv. "MINI". Jednalo se o budovu pro cca 50 odsouzených, kteří pracovali v Liazu a tvořili tak celou jednu pracovní směnu. Lékařská péče, strava, nákupy byly zajišťovány v prostoru národního podniku. Během 70. let 20. století byly postupně vystavěny budovy A, B, C a ošetřovna s oddělením pro výkon kázeňských trestů. Administrativní část věznice byla zpočátku v budově A, kde se nacházela i ubytovna pro zaměstnance, sklady a strážnice. Přesun do nově vystavěné administrativní budovy proběhl začátkem 80. let.

V průběhu existence ústavu do něho byli vždy zařazováni odsouzení muži z II. nápravně výchovné skupiny. V roce 1989 bylo přemístěno do věznice asi 150 odsouzených z III. nápravně výchovné skupiny z NVÚ Valdice. V NVÚ Rýnovice byl pro ně připraven experimentální výkon trestu bez celového způsobu ubytování, který byl v tehdejší době pro III. nápravně výchovné skupiny typický. V roce 1990 byl experiment ukončen a odsouzení vráceni zpět do Valdic. V roce 1991 bylo zřízeno oddělení tzv. volné vazby, které bylo obsazováno vybranými obviněnými z věznice v Liberci. Toto oddělení ukončilo svou činnost k 31. 7. 1996.

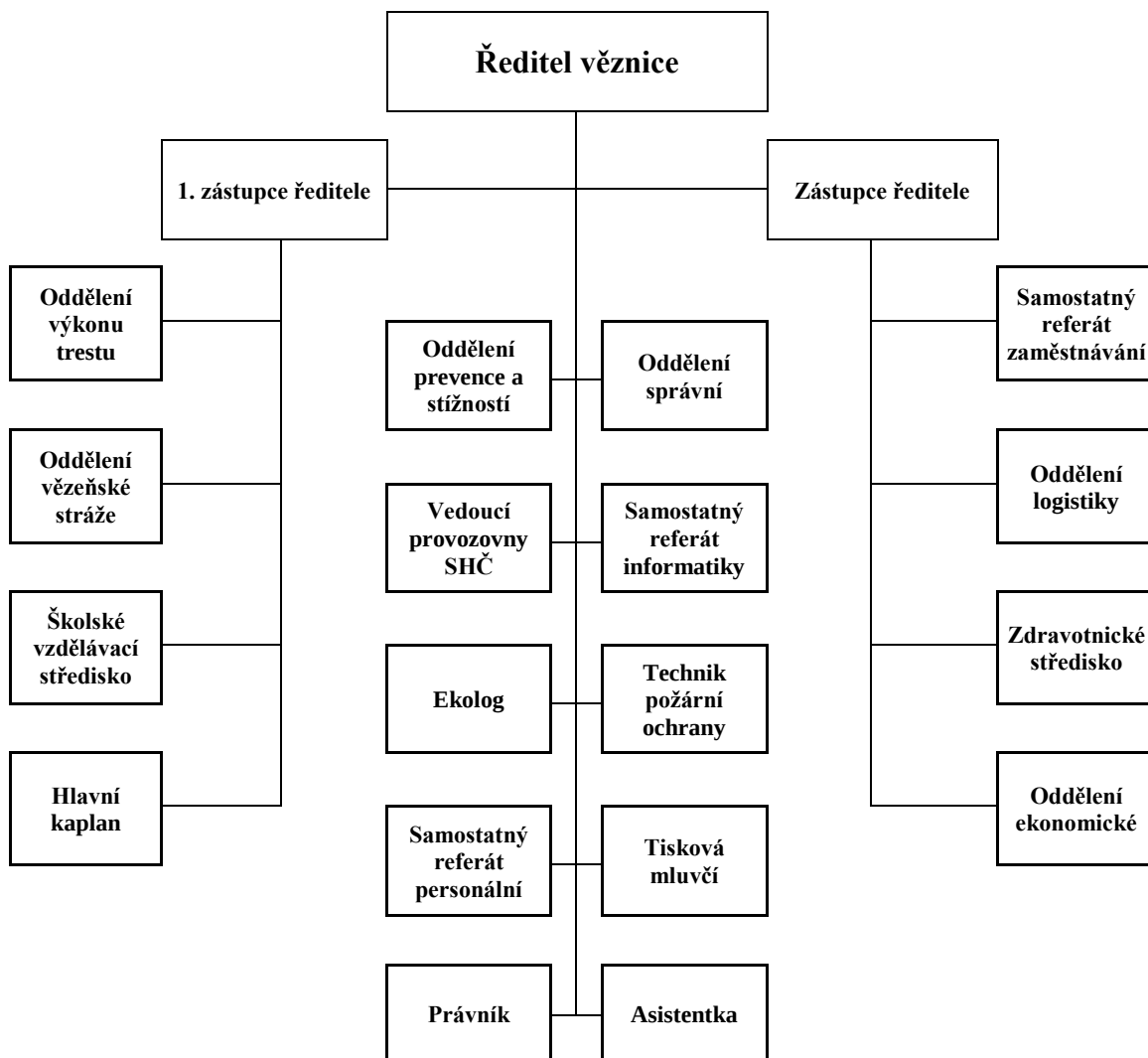
V minulosti zde existovala i některá specializovaná oddělení, jako např. oddělení protialkoholní, protidrogové a dále školské a vzdělávací středisko, které je součástí věznice dodnes. Počty vězňů se ve Věznici Rýnovice pohybovaly mezi 900 a 1000.

Výkon trestu odnětí svobody je zabezpečován podle zákona č. 169/1999 Sb., v souladu s vyhláškou č. 345/1999 Sb., Vnitřním řádem Věznice Rýnovice a dalšími normami upravujícími výkon trestu odnětí svobody. (Vězeňská služba České republiky, 2012c)

Obrázek 1: Věznice Rýnovice

5.2 Struktura Věznice Rýnovice

Obrázek 2: Organizační struktura Věznice Rýnovice

V současné době je Věznice Rýnovice profilována jako věznice s ostrahou. Kapacita je 482 vězňů a i když je dlouhodobě kapacita překračována, zdaleka nedosahuje počtu odsouzených z minulosti. I nadále se věznice věnuje specializovanému zacházení. Pracuje zde několik specializovaných oddělení, zaměřených na drogově závislé, osoby s poruchou duševní a poruchou chování, prvotrestané i problémové odsouzené. Zaměstnanost se pohybuje kolem 60-70 %.

Vzhledem k nízké zaměstnanosti v regionu je však stále nutné se prioritně této oblasti věnovat a práci odsouzených nabízet místním podnikatelským subjektům. Zdejší školské vzdělávací středisko je součástí věznice od roku 1983. (Vězeňská služba České republiky, 2012b)

5.3 Školské vzdělávací středisko Věznice Rýnovice

Školské vzdělávací středisko Rýnovice bylo vybudováno na základě podnětu tehdejšího ministra spravedlnosti ČSR roku 1981, kdy se vytvořila pracovní komise ze zástupců MŠ ČSR a pracovníků správy SNV ČSR, jejíž jednání vyústilo ve zpracování zásad postupu pro vytvoření výchovně vzdělávacího systému v podmínkách vězeňství. Smyslem zmíněného systému se měla stát příprava odsouzených na kvalifikovanou práci v dělnických profesích, realizovaná ve středním odborném učilišti. Ve vybraných NVÚ tak začalo budování tříd, dílen odborného výcviku, stavebních dvorů, metodických kabinetů a řešilo se jejich vybavení. Školské vzdělávací středisko Rýnovice bylo útvarem státního školského dozoru MŠ ČSR schváleno a doporučeno jako způsobilé mezi prvními v roce 1983. Dne 1. 7. 1983 rovněž došlo ke zřízení Středního odborného učiliště Praha 4, Tábořská 988 a jeho zařazení do sítě školských zařízení. Tím započala na rýnovickém školském vzdělávacím středisku výuka ve strojírenských učebních oborech ve spolupráci s tehdejším národním podnikem Liaz. Až do roku 1989 opustila brány NVÚ Rýnovice více než stovka vyučených. (Vězeňská služba České republiky, 2012b)

Po pádu komunistického režimu bylo nutné hledat nové alternativy, hlavně prostory pro dílny odborného výcviku. Proběhla i přestavba prostor s učebnami pro teoretickou výuku a podařilo se vybavit dílnu pro strojní i ruční obrábění kovů. (Vězeňská služba České republiky, 2012b)

Stěžejním programem Školského vzdělávacího střediska Rýnovice je v současné době zajišťování výuky ve tříletém strojírenském oboru obráběč kovů. Probíhají zde i záúční kurzy na profesi mačkář skla, jejíž uplatnění je ve věznici nové. V posledních několika letech se začátkem každého školního roku pravidelně otevírají dva první, dva druhé a jeden třetí ročník studia. Mezi hlavní kritéria pro přijetí je ukončená základní školní docházka, dostatečná délka trestu k absolvování studia, intelektuální předpoklady a nepochybně zájem ze strany odsouzeného. Završením studia je vykonání závěrečné učňovské zkoušky, která se skládá z části písemné, praktické a ústní. Každoročně se k jejímu vykonání dopravuje asi 30 až 40 učňů a jejich úspěšnost se pohybuje nad hranicí 90 %. Za připomenutí jistě stojí fakt, že vždy několik odsouzených, kteří jsou v průběhu studia podmíněně propuštěni z výkonu trestu, využije možnosti, kterou jim školské vzdělávací středisko nabízí, a dokončí školu dálkově. Na činnosti školského vzdělávacího střediska se podílí čtyři stálí pedagogové a šest mistrů odborného výcviku. Další tři pedagogové docházejí vyučovat externě. (Vězeňská služba České republiky, 2012b)

Mimo učebních oborů je rovněž realizován kurz doplnění základního vzdělání a několikrát probíhaly i kurzy pro negramotné a pologramotné odsouzené.

V prostorách školského vzdělávacího střediska se rovněž nacházejí dvě specializované učebny informačních technologií, které jsou využívány jak v rámci studia učebních oborů a specializovaných kurzů, tak např. i k samostudiu cizích jazyků. K dispozici odsouzeným je zde přes dvacet výkonných počítačů sloužících hlavně pro výuku náročných CAD/CAM technologií v odborných kurzech obrábění na číslicově řízených strojích. Získané vědomosti a dovednosti si mohou prakticky vyzkoušet na školní CNC frézce v dílnách odborného výcviku.

Během celého školního roku jsou také realizovány kurzy základů práce s počítačem, ale i pro další zájemce kurzy tvorby webových aplikací. Odsouzeným rovněž slouží školní intranet, kde mohou nalézt spoustu zajímavých informací i aktualizované zpravodajství. (Vězeňská služba České republiky, 2012b)

5.4 Volnočasové aktivity ve Věznici Rýnovice

Koncem 19. století a počátkem 20. století s rozvojem nových poznatků přicházejí i intenzivní snahy o zdokonalování stávajícího systému výkonu trestu odnětí svobody. Progresivní penitenciární struktura je rozšiřována o další elementy, které mají pomoci k efektivnějšímu dosahování penitencie – změn chování vězněných osob. Mezi tyto prvky patří i vytváření podmínek pro trávení času odsouzených. V této době se začínají zavádět po splnění každodenních povinností aktivity volného času. Jsou rekreativního, sportovního, zájmového, tvořivého, zábavného a vzdělávacího charakteru. (Černíková, 2008)

Při realizaci těchto aktivit se vycházelo z poznatků, že „*mnoho odsouzených neumí trávit volný čas k vlastnímu prospěchu – odpočinku, obnovení sil, získání nových podnětů – k seberovoji, ale naopak jsou bezradní, trpí pocitem nudy, všednosti svého života a trestná činnost je pak aspoň nějakým zpřetrháním této všednosti. Příznačné je to především u věkově mladších skupin vězněných. Činnosti volného času jsou velmi významnou možností poznávání vězněných vězeňským personálem.*“ (Černíková, 2008, s. 45)

Smyslem volnočasových programů realizovaných ve vězení je (Mezník, Kalvodová, Kuchta, 1995, s. 48):

- „*naučit odsouzené trávit volný čas aktivně a smysluplně a po propuštění z výkonu trestu změnit podstatně životní styl,*

- *ve výkonu trestu vyplnit čas odsouzených aktivní, smysluplnou činností zaměřenou na rozvoj osobnosti, udržení fyzické a psychické kondice, vytvoření kulturních návyků a potřeb.*“

V Evropských vězeňských pravidlech (Vězeňská služba České republiky, 2006) je uvedeno, že se prací s odsouzenými v jejich volném čase sledují tyto další cíle:

- udržení fyzického a duševního zdraví odsouzených,
- překonání či eliminace negativních důsledků prizonizace a dalších vlivů vězeňské subkultury,
- zajištění bezproblémového výkonu trestu odnětí svobody,
- regenerace pracovních sil,
- odreagování a změna emočního ladění odsouzených.

Cílem těchto aktivit je formovat osobnost jedince ve výkonu trestu odnětí svobody, kultivovat a vytvářet pozitivní vztahy k ostatním odsouzeným.

V tabulce č. 1 je uveden přehled všech aktivit, které jsou prováděny na všech odděleních Věznice Rýnovice.

Přehled aktivit ve Věznici Rýnovice			
Zájmové aktivity	Fotbalový kroužek	Speciálně výchovné aktivity	Den klientů
	Hudební kroužek		Individuální poradenství
	Keramický kroužek		Komunitní setkání
	Kondiční cvičení		Povinná tělovýchova
	Kroužek akvaristiky		Přednášková činnost
	Kroužek autoškoly		Skupinová práce s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody
	Kroužek malování		Skupinová setkání
	Kroužek sportovních her		Skupinová terapie
	Kroužek stolního tenisu	Vzdělávací aktivity	Kroužek českého jazyka
	Kroužek vaření		Kroužek všeobecného vzdělávání
	Křížovkářský kroužek		Odborné přednášky
	Modelářský kroužek		Sociálně právní poradenství
	Pohybová relaxace		Vaření a stolování
	Sportovní hry přes síť		Základy práce s PC
	Šachový kroužek		Zeměpisný kroužek
	Volejbalový kroužek	Pracovní aktivity	Pracovní terapie

Tabulka 1: Přehled aktivit programu zacházení Věznice Rýnovice

Dále se v této kapitole budeme zabývat aktivitami, které jsou realizovány v rámci programu zacházení ve Věznici Rýnovice. V této části práce budou popsány vybrané volnočasové aktivity prováděné na oddělení bezdrogové zóny, na specializovaném oddělení protitoxikomanické léčby, na výstupním oddělení a na oddělení pro mladé odsouzené do věku 26 let věku a prvovězněné. V této části práce byly informace čerpány z internetových zdrojů a z interního materiálu Věznice Rýnovice, týkající se realizace

aktivit v programu zacházení, např. přehled aktivit programu zacházení Věznice Rýnovice a projekty aktivity programu zacházení.

5.4.1 Oddělení bezdrogové zóny

Oddělení bezdrogové zóny pro odsouzené zařazené do věznice s ostrahou bylo ve Věznici Rýnovice zřízeno v roce 2006. V tomto oddělení jsou ubytováni odsouzení, kteří nebyli a nejsou uživateli drog, ale lze je pokládat za jedince, kteří jsou vlivem drog nejvíce ohroženi. Přednostně jsou do tohoto oddělení umisťováni mladí odsouzení ve věku do 26 let. V rámci programu zacházení se na tomto oddělení realizují komunitní setkání odsouzených, poradenská a výchovná činnost a pracovní výchova.

Komunitní setkání odsouzených je aktivita zařazená do speciálně výchovných aktivit. Jedná se o společné setkání odsouzených se zaměstnanci oddělení a probíhá zpravidla jednou týdně v délce do 60 minut. Cílem této aktivity je vést odsouzené k dodržování zásad a norem pro výkon trestu odnětí svobody, k žádoucím způsobům komunikace s pracovníky věznice a spolu navzájem, k respektování názoru druhých, k motivování odsouzených k bezproblémovému začlenění do civilního života, k hlubšímu poznání spoluodsouzených a rozvoji tolerantnosti mezi nimi s ohledem na jejich individuální odlišnosti a zvyklosti. Aktivita by dále měla odsouzené vést k sebepoznání a rozvoji sebeovládání. Hlavní metodou používanou v této aktivitě je dialog o problémech současného života na oddělení, vysvětlování, vedení a motivování odsouzených k hledání správného řešení různých problémových situací.

Poradenská a výchovná činnost je prováděna skupinovou a individuální formou, zejména se zaměřením na pomoc při řešení konkrétních situací a problémů odsouzených, prohloubení vztahu k rodině, seznamování s aktuálními společenskými změnami, právními předpisy potřebnými k vytváření a upevňování právního vědomí a respektování zákonů, problematiku nezávislého způsobu života po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody a to včetně nacvičování sociálních a komunikativních dovedností. Odsouzení jsou vedeni k získávání realistického pohledu na život, k převzetí zodpovědnosti za sebe i za druhé, ke změně hodnotového žebříčku a ke zvyšování tolerance k psychické a fyzické zátěži. V rámci této činnosti probíhá např. kroužek všeobecného vzdělávání. V průběhu poradenství jsou organizovány besedy se zástupci státních i nestátních institucí se zaměřením na problematiku života po propuštění z výkonu trestu bez užívání drog.

Pracovní výchova je aktivitou pracovní. Cílem této aktivity je upevňování základních pracovních návyků a návyků k aktivnímu trávení volného času využitím různých pracovních činností. V rámci této aktivity odsouzení také realizují úklidovou činnost a práce potřebné k zajištění každodenního provozu věznice, což znamená provádění běžných denních úklidů v objektech a venkovních prostorech věznice. Ke zlepšení fyzické kondice a k odbourávání psychického napětí a agrese se na tomto oddělení využívá řízených aktivit zaměřených na sportovní činnosti, např. kroužek sportovních her, kroužek stolního tenisu, volejbalový kroužek, jiné sportovní kroužky. Dále se zde uskutečňuje např. hudební, akvaristický i šachový kroužek, ale i jiné zájmové aktivity uvedené v tabulce 1. Aktivity jsou realizovány dle týdenního plánu aktivit pro odsouzené tohoto oddělení.

5.4.2 Specializované oddělení protitoxikomanické léčby

Do specializovaného oddělení protitoxikomanické léčby jsou přijímáni odsouzení muži ve věku od 18 let, kteří mají soudem uložené ochranné léčení protitoxikomanické ve formě ambulantní. Na oddělení pracuje tým odborných pracovníků oddělení výkonu trestu – psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník, vychovatel, vychovatel-terapeut a externě dochází i psychiatr.

Na tomto oddělení se realizují aktivity, které probíhají komunitní formou a skupinovou terapií. Jejím cílem je klienty učit novým sociálním rolím, přebírání zodpovědnosti za sebe i za druhé, změna struktury životních kvalit orientovaných na abstinenci. Náplní programu je komunita, skupinová a individuální psychoterapie, pracovní terapie na zahradě a v ubytovně, sportovní zátěžový program, ranní rozvíčka, přednášky, zájmové kroužky, psaní deníků. Odsouzení se zde i připravují na kontakt s pracovníky a organizacemi, které jim budou v případě potřeby nebo možného selhání nablízku (sociální kurátor, kontaktní centra pro drogovou závislost, komunity, krizová centra, léčebny).

Komunitní setkání začínají každý den na oddělení a jejich účelem je vyhodnocení dne předešlého, řešení aktuálních problémů, projednání připomínek všech zúčastněných a seznámení se s programem dne následujícího.

Pracovní terapie má zaujmout odsouzené pomocí zajímavé a smysluplné práce. Při kolektivní práci se vytvářejí bezprostřednější vztahy, které jsou významné hlavně u odsouzených, kteří mají problémy s navazováním kontaktů. Dalším cílem pracovní

terapie je i smysluplné naplnění volného času odsouzených, vypěstování si pracovních dovedností a návyků, cílevědomé osvojení si základů organizace a plánování práce. Důležité je i vytvoření si pozitivního vztahu k odpovědnému postoji k vlastním činnostem a jejich kvalitě. Dále pracovní terapie přispívá nenásilnou formou k rozvoji osobnosti odsouzených a jejich pozitivních vlastností, které usměrňují jejich chování a jednání. Eliminuje společensky nežádoucí postoje, přičemž výsledkem by měla být trvalá změna v chování odsouzených, která jim usnadňuje soužití s ostatními odsouzenými a v budoucnu může napomoci při opětovné reintegraci do společnosti. V období jara a léta se většinou vykonávají práce na záhonech a ve sklenicích, kde je pěstována zelenina. V období zimy se provádějí činnosti zaměřené na úklid venkovních prostorů věznice a dále pak na skupinovou práci v rámci řízených zájmových aktivit v prostorách ubytovny.

Keramický kroužek je zařazen do zájmových aktivit. Cílem je smysluplné naplnění volného času, vytvoření si pracovní zručnosti a návyků, podněcování a rozvoj smyslu pro estetické prvky reality. Výrobky z této aktivity se zúčastňují již několik let *Mezinárodní výstavy vězeňského umění v polském městě Sztum*. V září 2012 byly tyto výrobky také prezentovány na prvním ročníku *Mezinárodní výstavy vězeňského umění v Litvě*, která byla pořádána litevskou věznicí Marijampolė.

V rámci oddělení dále probíhají **skupinové a individuální terapie** včetně **poradenství**, při kterých jsou používány různé skupinové techniky, které jsou základním prostředkem působení na transformaci postojů a vytváření motivace k aktivnímu počínání a dlouhodobé abstinenci. V rámci vzdělávacích aktivit zde probíhá **kroužek pravidel českého jazyka**. Informační servis v oblasti **přednášek s drogovou tematikou** zajišťují jednak odborní zaměstnanci, ale i zástupci občanského sdružení Laxus. Dále jsou realizovány **sportovní aktivity, modelářský, hudební, šachový, akvaristický a křížovkářský kroužek**. Rozvrh aktivit je stanoven v týdenním plánu aktivit pro odsouzené tohoto oddělení.

5.4.3 Výstupní oddělení

Výstupní oddělení bylo zřízeno ve Věznici Rýnovice v listopadu roku 1996. Jeho ubytovací kapacita je 10 míst a ubytování po dvou odsouzených na ložnici. Do tohoto oddělení jsou zařazováni odsouzení s dlouhými tresty, aby se intenzivněji připravovali na svoje propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, nebo odsouzení se sociálními problémy (např. nemají bydlení po propuštění, nemají se kam vrátit). V tomto oddělení pracuje

skupina odborných zaměstnanců oddělení výkonu trestu v sestavě sociální pracovníce, speciální pedagog a vychovatel, kteří odsouzené zařazené v tomto oddělení připravují na vstup do civilního života. Aktivita tohoto oddělení jsou zpravidla zaměřeny na přípravu na život „za zdí“, aby se předcházelo tzv. „šoku ze svobody“.

Samoobslužné dovednosti mají vést k osvojení si a upevnění návyků potřebných v každodenním životě. Odsouzení si osvojují základní dovednosti v přípravě jednoduchých jídel a stolování. Perou si, žehlí a starají se o svoje oblečení. Pod dohledem zaměstnanců oddělení realizují i drobné údržbářské práce, včetně malování a výzdoby pokojů atd. Součástí aktivit je také vštípení základů etiky a společenského chování odsouzeným.

Sociálně právní poradenství je vzdělávací aktivitou, která v oblasti odborné pomoci odsouzenému pomáhá zejména k objasnění si sociálně právních dovedností, které mohou přispět k spořádanému fungování odsouzeného po propuštění na svobodu. Před propuštěním je aktivita intenzivněji zaměřena na zaopatření si bydlení po propuštění, na nabídky na trhu práce a zajištění práce po propuštění, na možný kontakt s budoucím zaměstnavatelem, na možnosti rekvalifikace, zajištění dokladů, řešení sociálních dávek a zálohy na ně v místě trvalého pobytu odsouzeného. V rámci poradenství jsou pořádány besedy se zástupci státních i nestátních institucí, např. sociálními kurátory, pracovníky azylových domů a charity, se zaměřením na problematiku života po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody.

V oblasti utváření vnějších vztahů a pro konkrétnější přiblížení podmínek po ukončení výkonu trestu odnětí svobody jsou v rámci **extramurálních aktivit** realizovány v doprovodu zaměstnanců vycházky mimo věznici. V průběhu těchto vycházek jsou s odsouzenými navštěvovány různé instituce, např. městské úřady a úřady práce, kam budou mířit kroky odsouzených po jejich propuštění.

Dle týdenního rozpisu na tomto oddělení probíhají i další aktivity, např. kroužek sportovních her, sportovní hry přes síť, křížovkářský a kvízový kroužek, šachový kroužek, aj.

5.4.4 Oddělení pro mladé odsouzené do věku 26 let věku a prvovězněné

Oddělení pro mladé odsouzené do věku 26 let věku a prvovězněné bylo zřízeno v roce 2000 v rámci resortního programu prevence kriminality. Cílem tohoto oddělení je vytvoření diferencovaného výkonu trestu odnětí svobody pro prvovězněné odsouzené a odsouzené, jejichž věk v době zařazení nepřesahuje 26 let věku. Zaměstnanci pracující na

tomto oddělení v oblasti programu zacházení napomáhají odsouzeným s adaptačními problémy na život ve věznici, ale také s dosažením co nejmenšího působení negativních vlivů vězeňského prostředí. V tomto oddělení jsou zařazeni i odsouzení, kteří docházejí do školského vzdělávacího střediska za účelem studia některého učebního oboru. Odsouzení jsou zde také směřováni k vytváření a upevňování si základních pracovních návyků, učí se kvalitnímu způsobu trávení volného času a samostatnosti. V rámci volnočasových aktivit zde probíhají např. modelářský kroužek, kroužek malování, kroužek sportovních her, kroužek stolního tenisu, aj. V oblasti vzdělávání je zde také realizován např. zeměpisný kroužek a základy práce s počítačem.

Kroužek sportovních her má rozvíjet pohybové dovednosti a regulovat psychické napětí prostřednictvím pohybové aktivity, účelného naplnění volného času, zvyšování soustředěnosti a respektování pravidel, ale také zlepšováním psychické a fyzické kondice. Náplní aktivity je hra, tj. konkrétní sportovní činnost, např. volejbal, fotbal, líný tenis, nohejbal a následné vyhodnocení hry. Dále je možné provádět cvičení s vlastním tělem nebo protahovací cvičení a běžecká atletická cvičení. Hlavní metou je řízená sportovní činnost individuální nebo skupinovou formou.

Zeměpisný kroužek je vzdělávací aktivitou, jejímž cílem je zprostředkovat zájemcům využitelné informace z oblasti zeměpisu ČR a zemí Evropy, podporovat žádoucí návyky směřující k aktivnímu a kvalitnímu využití volného času, napomáhat k rozvoji žádoucích osobnostních kompetencí a vlastností, vytvářet si předpoklady pro možnost odreagování stresujícího vlivu vězeňského prostředí. Především u prvovězňných odsouzených má podpořit nezbytné adaptační schopnosti účastníků a zvýšit jejich šance na případné bezproblémové začlenění do běžných společenských podmínek po propuštění, snížit negativní dopady pobytu v sociálně nepřilíživých podmínkách. Metody cíleného výběru zprostředkování informace, resp. společného sdílení zkušenosti ve skupině, jsou již ze své samotné podstaty schopny ovlivňovat lidské chování a prožívání. Při aktivitě je využíváno metody výkladu, situačního rozhovoru, pozorování a sdílení zkušeností ve skupině. Do procesu metod zacházení s odsouzenými jsou začleněny formy monologické a dialogické, které jsou založeny na aktivním vztahu mezi objektem a subjektem.

Dalšími realizovanými vzdělávacími aktivitami v rámci tohoto oddělení jsou např. kroužek anglického a německého jazyka, jež probíhají pod vedením speciálního pedagoga.

Všechny realizované volnočasové aktivity obsahují nejrůznější formy organizované individuální a skupinové činnosti vedené odbornými zaměstnanci oddělení výkonu trestu,

kteří k tomu mají potřebné odborné vzdělání. V rámci realizovaných volnočasových aktivit se snaží rozvíjet u svěřených jedinců jejich schopnosti, vědomosti a sociální dovednosti, které mohou být předpokladem naplňování funkce výkonu trestu odnětí svobody.

Snahou všech odborných pracovníků oddělení výkonu trestu je být nápomocen odsouzeným k uvědomění si následků jejich chování a jednání, k ponaučení se z nedobré zkušenosti, k bezproblémové reintegraci odsouzeného do společnosti a k minimalizování možnosti recidivy odsouzeného.

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

6.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je analyzovat informace získané od vybraných odborných zaměstnanců Věznice Rýnovice ve vztahu k roli vzdělávacích a volnočasových aktivit v penitenciární péči.

6.2 Nástroje výzkumného šetření a sběr dat

Pro sběr byla vybrána metoda polostrukturovaného rozhovoru s vybranými odbornými zaměstnanci Věznice Rýnovice. Dle Hendla (2005, s. 173) „základním účelem tohoto typu interview je co nejvíce minimalizovat efekt tazatele na kvalitu rozhovoru. Data z takového interview se snadněji analyzují, protože jednotlivá témata se lehce v přepisu rozhovoru lokalizují. Struktura informací je dána sekvencí otázek. Tím je také umožněna replikace celého průzkumu v jiném časovém okamžiku.“

Podstatou rozhovorů bylo zjištění názorů a stanovisek odborných zaměstnanců Věznice Rýnovice k roli vzdělávacích a volnočasových aktivit v penitenciární péči. Interview probíhalo v kancelářích vybraných odborných zaměstnanců věznice. Rozhovor obsahoval 12 otázek pro každého z respondentů. Rozhovory byly realizovány v průběhu listopadu 2012 v rámci mé praxe ve Věznici Rýnovice. Vzhledem k tomu, že jsem ve věznici nemohla použít záznamové zařízení, byly odpovědi respondentů zaznamenávány písemnou formou v průběhu rozhovoru.

6.3 Vzorek výzkumného šetření

Zkoumaný vzorek se skládá z pěti respondentů. Dotazovaní jsou odborní zaměstnanci Věznice Rýnovice (muži i ženy), kteří se podílejí na tvorbě a realizaci volnočasových aktivit. Konkrétně se jednalo o dva speciální pedagogy, dva vychovatele a jednu sociální pracovníci.

V této kapitole se zaměříme na představení respondentů, kteří se zúčastnili polostrukturovaného rozhovoru v rámci průzkumu, tzn. jejich pohlaví, věk, funkce, délka praxe a dosažené vzdělání.

Respondent č. 1: jedná se o muže, 52 let, jehož vzdělání je vysokoškolské v magisterském studijním programu – obor speciální pedagogika. Ve věznici pracuje 12 let a po celou dobu zastává funkci speciálního pedagoga.

Respondent č. 2: jedná se o muže, 58 let, jehož vzdělání je vysokoškolské v magisterském studijním programu – obor sociální práce a penitenciární péče. Ve věznici pracuje 28 let a po celou dobu zastává funkci speciálního pedagoga.

Respondent č. 3: jedná se o muže, 45 let, jehož vzdělání je vysokoškolské v magisterském studijním programu – obor společenské vědy. Ve věznici pracuje 7 let a po celou dobu zastává funkci vychovatele.

Respondent č. 4: jedná se o ženu, 41 let, jejíž vzdělání je vysokoškolské v bakalářském studijním programu – obor sociální pedagogika. Ve věznici pracuje 17 let a z toho poslední dva roky na funkci vychovatele.

Respondent č. 5: jedná se o ženu, 62 let, jejíž vzdělání je středoškolské – obor sociálně právní. Ve věznici pracuje 25 let a po celou dobu zastává funkci sociální pracovnice.

6.4 Popis a vyhodnocení rozhovorů

V této kapitole nalezneme přepis a vyhodnocení polostrukturovaných rozhovorů s odbornými zaměstnanci Věznice Rýnovice.

Otázka č. 1: *Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?*

Respondent č. 1: „...vysokoškolské v magisterském studijním programu v oboru speciální pedagogika.“

Respondent č. 2: „...vystudoval jsem magistra v oboru sociální práce, penitenciární péče.“

Respondent č. 3: „...vysokoškolské, magisterské, obor sociální vědy.“

Respondent č. 4: „...bakalář v oboru sociální pedagogiky.“

Respondent č. 5: „...střední odborné sociálně právní, studovala jsem nástavbu po gymnáziu.“

Z odpovědí respondentů vyplývá, že 4 z dotazovaných dosáhli vysokoškolského vzdělání. Pouze jeden z respondentů má středoškolské nástavbové vzdělání. Všichni z respondentů, mají své vzdělání zaměřené na humanitní obory.

Otázka č. 2: *Jakou funkci zastáváte ve Věznici Rýnovice? Uveďte délku Vaší praxe v tomto zařízení.*

Respondent č. 1: „...ve věznici pracuji 12 let jako speciální pedagog.“

Respondent č. 2: „...ve věznici pracuji 28 let a celou dobu pracuji jako speciální pedagog.“

Respondent č. 3: „...ve Věznici Rýnovice funguji 7 let jako vychovatel a dříve jsem pracoval v Krajské vědecké knihovně v Liberci.“

Respondent č. 4: „...zde pracuji 17 let, z toho patnáct let jsem pracovala jako, pedagog volného času a po zrušení této pozice pracuji poslední dva roky jako vychovatel.“

Respondent č. 5: „...ve věznici pracuji 25 let na pozici sociální pracovnice.“

Z otázky číslo dva je zřejmé, že čtyři zaměstnanci pracují ve věznici déle než deset let. Dva z nich více jak 20 let a jeden z respondentů pracuje ve věznici pouze 7 let. Z odpovědí vyplynulo, že průměrná délka jejich praxe činí 18 let.

Otázka č. 3: *Jaký je Váš názor na volnočasové aktivity ve věznici?*

Respondent č. 1: „...volnočasové aktivity jsou důležité, ale vzhledem k možnostem prostředí a finančním možnostem nepokrývají plnou poptávku.“

Respondent č. 2: „...veskrze kladný, ale aktuální způsob realizace je ovšem dost složitý. Je finančně omezeno dovybavení dílen na aktivity a potřebného materiálu. Finančních prostředků je každoročně méně.“

Respondent č. 3: „...jsou nedílnou součástí výkonu trestu, ale větší důraz bych viděl ve větším organizačním a realizačním zapojení odsouzených. Je to jejich volný čas a měli by se více učit pro budoucí život, si čas plánovat, organizovat a vyplňovat. Prosté předkládání nabídky je málo efektivní a plní pak spíše funkci výplně času. Zcela zásadní jsou i finanční prostředky. Některé aktivity se dají zvládnout s minimem prostředků. Ale i na kopanou je potřeba vybavení a jeho životnost je omezená. Jen povinná každoroční revize posilovny je několikatisícová položka, totéž například revize keramické pece a o spotřebním materiálu ani nemluvě.“

Respondent č. 4: „...je dobře, že vzhledem k podmínkám a možnostem ve věznici aktivity fungují, alespoň v takové míře a rozmanitosti.“

Respondent č. 5: „jsou důležité a velmi potřebné především na výstupním oddělení, kdy se odsouzení připravují na život po propuštění z výkonu trestu. Například sebeobslužné aktivity a vaření je učí postarat se sám o sebe, což mohou využít i po propuštění.“

Respondenti mají kladný postoj k realizaci volnočasových aktivit ve věznici a považují je za nedílnou, potřebnou a důležitou součást výkonu trestu. Rozsah nabízených volnočasových aktivit hodnotí, vzhledem k možnostem prostředí, za relativně dostatečný. U poloviny respondentů z odpovědí vyplynulo, že velmi důležitým prvkem je finanční stránka zajištění aktivit. Dle jednoho respondenta by měl být kladen větší důraz na zapojení odsouzených při organizaci a realizaci těchto aktivit, jelikož se jedná o jejich volný čas a do budoucna by se měli učit svůj čas plánovat, organizovat a smysluplně využívat. Současný způsob realizace aktivit vidí jako málo efektivní.

Otázka č. 4: Jakou roli dle Vás mají volnočasové aktivity?

Respondent č. 1: „...volnočasové aktivity jsou důležité z hlediska vyplnění času odsouzených, mají svou nezastupitelnou roli v rámci programu zacházení. Formují určitým způsobem návyky, ale mají i rekreativní prvky, relaxace, odpoutání od běžného všedního vězeňského života atd.“

Respondent č. 2: „...myslím si, že mají vliv na minimalizaci dopadu vězeňského prostředí, odsouzení během nich upouštějí páru a smysluplně využívají volný čas, mají možnost naučit se i něco nového, například jazyk, a mohou si zvyšovat právní vědomí.“

Respondent č. 3: „...jak už jsem uvedl v předešlé odpovědi, měly by aktivity jedince doopravdy směřovat ke smysluplnému a efektivnímu trávení volného času. Naučit odsouzené i určitě organizaci volného času.“

Respondent č. 4: „...prioritní roli hraje možnost využití volného času odsouzených. Lze připustit i to, že někteří odsouzení mají zájem, protože se chtějí naučit něco nového, ale je jich menšina.“

Respondent č. 5: „...jsou důležité z důvodu vyplnění volného času. Předcházejí a určitým způsobem snižují tenzi jedinců. Je to i určitá relaxace, která má pozitivní vliv na jejich psychiku, ale také nepochybně vybočení z každodenního stereotypu vězeňského života.“

Je zřejmé, že prioritní rolí volnočasových aktivit je dle respondentů vyplnění volného času. Dále se ukázalo, že volnočasové aktivity mají vliv na minimalizaci dopadu vězeňského prostředí tzv. druhého života a přispívají určitým způsobem ke snížení tenze a agresivity odsouzených. Pro určitou část odsouzených je to i určitý druh relaxace a vybočení z každodenního stereotypu vězeňského života. Volnočasové aktivity formují i návyky odsouzených.

Otázka č. 5: *Myslíte si, že jsou Vaši klienti motivováni k těmto aktivitám? Pokud ano, uveďte, jaká je jejich nejčastější motivace.*

Respondent č. 1: „...nejčastější motivace je vyplnění volného času, někdy i zájem, pro někoho koníček či záliba.“

Respondent č. 2: „...jistěže, odsouzení tím zaplní svůj volný čas a také vypadnou z kolektivu na ubytovně. A jak už jsem uvedl, někteří z nich v aktivitách upouští páru.“

Respondent č. 3: „...určitě ano. Především krátí čas a vzhledem k nejžádanější aktivitě, což je kondiční cvičení v posilovně, realizují to, co je nejvíce baví.“

Respondent č. 4: „...je to individuální záležitost, většina odsouzených je nejvíce motivována ke sportovním aktivitám. Čím větší mají svaly, tím větší získávají respekt mezi spoluodsouzenými.“

Respondent č. 5: „...myslím si, že ano, ale záleží i na individualitě každého jedince, podle účasti na aktivitách je zřejmé, že většina odsouzených je nejvíce motivována ke sportovním aktivitám, poté k vaření a výrobě keramiky.“

Co se týče motivace odsouzených k účasti na volnočasových aktivitách, ukazuje se, že je to individuální záležitost. Přesto je většina odsouzených motivována především tím, že tak vyplní volný čas. Existují i výjimky, které vede k účasti na aktivitách zájem, a pro někoho jsou koníčkem či zálibou. Většina odsouzených je nejvíce motivována ke sportovním aktivitám, což může souviset s upouštěním páry, o které hovořili respondenti výše, a jednak s budováním si respektu mezi spoluvězni, o kterém je řeč dále.

Otázka č. 6: *Které z Vámi nabízených aktivit jsou nejčastěji využívány? Uveďte proč.*

Respondent č. 1: „...u většiny odsouzených je největší zájem o aktivity zaměřené na sport. Mezi Romy je největší zájem o hudební kroužek. Myslím si, že opravdový zájem je o kurzy práce na PC, ale z kapacitních důvodů nelze všem zájemcům vyhovět.“

Respondent č. 2: „...nejvíce využívány jsou sportovní aktivity. O ostatní nabízené aktivity již není taková poptávka. Velký zájem je o počítačový kroužek, protože získané dovednosti lze uplatnit i po propuštění, ale ten je kapacitně omezen.“

Respondent č. 3: „...je to kondiční cvičení a sportovní aktivity obecně, patří to k vnímání výkonu trestu v druhém životě odsouzených. Vyrýsované tělo a velká svalová hmota budí respekt ostatních odsouzených.“

Respondent č. 4: „...je to kondiční cvičení, odsouzení se navzájem hecují a po delší době jsou viditelné výsledky cvičení. Poté mají odsouzení lepší fyzickou kondici. Další nejoblíbenější aktivitou jsou sportovní víkendové celovězeňské turnaje.“

Respondent č. 5: „...o veškeré sportovní aktivity, je to jejich přirozená potřeba. Potom vaření a keramika.“

Většina odsouzených má největší zájem o aktivity zaměřené jakýmkoliv způsobem na sport (důvody viz výše). Jeden z respondentů uvedl, že romští odsouzení projevují největší zájem o hudební kroužek, což může souviset s tím, že Romové mají tzv. „hudbu v krvi“. Z rozhovorů vyplynulo, že mnoho vězňů projevuje zájem o kurzy práce na počítači. Bohužel je tato aktivita omezená kapacitně, což je z mého pohledu škoda, protože většina vězňů by získané zkušenosti z této aktivity využila po jejich propuštění z výkonu trestu.

Otázka č. 7: O které z aktivit mají klienti nejmenší zájem? Uveďte proč.

Respondent č. 1: „...asi o křížovkářský kroužek a intelektuálně zaměřené aktivity. Z pohledu odsouzených jsou nudné a prostě je nebaví.“

Respondent č. 2: „...nemají zájem konkrétně o skupinovou práci s trestnou činností. Neradi řeší své záležitosti ve skupině.“

Respondent č. 3: „...o ty, které souvisejí s jejich trestnou činností a nějak s ní pracují, a o intelektuálně zaměřené aktivity. Neradi odhalují své slabé stránky před skupinou.“

Respondent č. 4: „...o modelářství, je to spíše individuální aktivita, která vyžaduje zručnost a trpělivost. S tou trpělivostí je to horší, moc odsouzených jich nemá.“

Respondent č. 5: „...nemají zájem o speciálně výchovné programy a poradenství. Spousta odsouzených si myslí, že všechno vědí, znají a nepotřebují je.“

Vězni mají v nejmenší oblibě aktivity, které jsou zaměřeny intelektuálně nebo vyžadují skupinovou práci s trestnou činností. V neoblibě jsou také speciálně výchovné programy. Odsouzení tyto aktivity nemají rádi, protože v nich odhalují své slabé stránky a nedostatky před spoluvězni. V některých případech si myslí, že vše znají a nic nepotřebují.

Otázka č. 8: *Jak hodnotíte rozmanitost volnočasových aktivit?*

Respondent č. 1: „...rozmanitost je určena v návaznosti na možnosti prostředí. Nelze vyhovět všem, některé potřeby zůstávají nenaplněny. Například kroužek autoškoly je na teoretické úrovni a nelze naplnit praktickou část.“

Respondent č. 2: „...nabídka je široká, ale přesto není možné vyhovět veškeré poptávce.“

Respondent č. 3: „...myslím si, že rozmanitost aktivit je v rámci možností docela přijatelná.“

Respondent č. 4: „...myslím si, že rozmanitost je široká ve vězeňských podmínkách.“

Respondent č. 5: „...myslím si, že nabídka ve Věznici Rýnovice je slušná.“

Respondenti hodnotí rozmanitost volnočasových aktivit ve Věznici Rýnovice dle možností prostředí jako dostačující, přesto ale není možné vyhovět veškeré poptávce. Jeden respondent uvedl, že například kroužek autoškoly končí pouze na teoretické úrovni a praktickou část nelze naplnit, jelikož to neumožňují pravidla daná výkonem trestu odnětí svobody. Podobně by sem patřila nemožnost naplnění poptávky po práci na počítači, která je daná kapacitními důvody.

Otázka č. 9: *Jsou dle Vás volnočasové aktivity náročné na přípravu? Svou odpověď zdůvodněte.*

Respondent č. 1: „...pokud někdo spojí svoji zálibu s touto činností, např. malování, hru na kytaru apod., efekty jsou pravděpodobně větší a příprava není náročná oproti situaci, kde zaměstnanec vede kroužek, ke kterému nemá osobní vztah, např. stolní tenis.“

Respondent č. 2: „...vzdělávací a speciálně výchovné ano, protože musí být v souladu s platnou normou, která tyto aktivity upravuje.“

Respondent č. 3: „...nelze generalizovat, některé ano a některé ne. Náročnější jsou ty, které vyžadují materiální zabezpečení.“

Respondent č. 4: „...jak která aktivita. Sportovní aktivity nejsou náročné na přípravu, ale rukodělné jsou na přípravu více náročné, je nutné promyslet, co se bude vyrábět a hlavně je třeba zajistit potřebný materiál.“

Respondent č. 5: „...aktivity ani ne. Náročné na přípravu jsou speciálně výchovné programy, a to výukové, poradenské a terapeutické. Například u sociálně právního poradenství je nutné sledovat platné normy a nastudovat je.“

Z odpovědí vyplývá, že jsou aktivity, které jsou náročné na přípravu, ale jsou také aktivity, které na přípravu náročné nejsou. Jeden respondent odvozuje míru náročnosti od toho, zda se vedoucí aktivity o dané činnosti zajímá a zda jsou jeho koníčkem. Pokud samotného vedoucího činnosti baví, příprava na dané aktivity je jednoduchá. Dva respondenti uvedli, že náročnější na přípravu jsou aktivity zaměřené na sociálně právní poradenství, protože vyžadují samostudium samotných zaměstnanců.

Otázka č. 10: *Myslíte si, že se klienti věnují aktivitám, které využívali ve věznici i po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody?*

Respondent 1: „...určitě ano, např. taková umělecká činnost, jako je malování, vyřezávání apod. Někteří vězni si své aktivity přinášejí s sebou za zdi věznice a pochopitelně po propuštění v nich pokračují. Jsou takové případy známy.“

Respondent č. 2: „...nejsem si jistý, ale řekl bych, že sportovním aktivitám se zřejmě věnují i po ukončení výkonu trestu odnětí svobody, ale jak jsou na tom s dalšími aktivitami, tím si nejsem jistý.“

Respondent č. 3: „...spíše myslím, že ne, ale například kroužek autoškoly svůj význam má, ale že by někdo docházel do lidušky na keramiku nebo kreslení, vidím jako velmi nepravděpodobné.“

Respondent č. 4: „...sportovním aktivitám se věnují i venku, s ostatními aktivitami to bude asi horší.“

Respondent č. 5: „...asi jenom sportovní aktivity a taky nějaké to vaření, sebeobslužné aktivity a někdy i malování.“

Z odpovědí respondentů je zřejmé, že odsouzení mají po ukončení výkonu trestu patrně největší zájem o sportovní aktivity. K těmto aktivitám mají nejbližší i ve věznici, tak je velmi pravděpodobné, že k nim inklinují i po jejich propuštění. Pouze dva

z dotazovaných mají za to, že se odsouzení věnují i jiným aktivitám než těm, které jsou zaměřené na sport.

Otázka č. 11: Kolik odsouzených v průměru navštěvuje volnočasové aktivity?

Respondent č. 1: „...to je různé, 10-15, to je takový průměr, záleží i na specifice aktivity.“

Respondent č. 2: „...široká otázka, v podstatě každý odsouzený se něčemu věnuje. Je to výjimka, že odsouzený nechce být zařazen do nějaké volnočasové aktivity. Vždy záleží na druhu aktivity, například sportovní aktivity navštěvuje hodně odsouzených a český jazyk minimum odsouzených.“

Respondent č. 3: „...odhaduji, že něco kolem 50 %. Nejsem teď schopen přesně určit.“

Respondent č. 4: „...v průměru něco kolem 20 až 30 odsouzených za den. Záleží na tom, jaká je aktuální nabídka aktivit v daný den.“

Respondent č. 5: „...přesně nevím, ale většina odsouzených je zařazena v nějaké aktivitě.“

Tázání respondenti se v odpovědích na tuto otázku rozcházejí. Dva respondenti uvedli, že převážná většina odsouzených je zařazena v nějaké aktivitě. Z odpovědi jednoho respondenta vyplynulo, že asi jen polovina odsouzených se účastní nabízených aktivit. Dva dotazovaní ve své odpovědi reflektovali průměrný počet vězňů, kteří realizují volnočasovou aktivitu v jednom dni.

Otázka č. 12: Každá z aktivit má svůj cíl, myslíte si, že jsou tyto cíle splňovány? Svou odpověď zdůvodněte.

Respondent č. 1: „...myslím, že ve většině případů ano. Nejde jen o cíl, ale hlavně o smysl. Jestliže někdo si uspokojuje např. svou tvůrčí potřebu tím, že umí krásně malovat, pak nejen si krátí volný čas, ale pro tu chvíli je sám šťastný a má to pro něho smysl. Pocit vnitřního uspokojení je nenahraditelný a může být uspokojován právě ve volnočasových aktivitách.“

Respondent č. 2: „...ano, cíle jsou stanovovány tak, aby se daly splnit.“

Respondent č. 3: „...samostatné stanovení cíle by mělo být realistické a splnitelné. Takže myslím, že záleží na formulacích v projektu, pak je logické, že splňovány jsou.“

Respondent č. 4: „...je to hodně individuální, některé aktivity svého cíle dosáhnou a některé ne.“

Respondent č. 5: „...jsou aktivity, kde se něco naučí nebo se dozví pro ně něco nového, a tudíž smysluplně využijí svůj volný čas. Lze to tedy zhodnotit tak, že aktivity mají smysl a jejich cíle jsou naplňovány.“

Většina respondentů se domnívá, že cíle aktivit jsou naplňovány. Dva dotazovaní uvedli, že cíle jsou pro aktivity stanovovány tak, aby byly realistické a mohly být dosahovány. Jeden z respondentů uvedl, že nejde jen o cíl volnočasových aktivit, ale hlavně o jejich smysl. Pokud si odsouzený v těchto aktivitách uspokojuje své tvůrčí nebo sportovní potřeby, tak nejde jen o smysluplné krácení volného času, ale je velmi důležité, že má pro něho vykonávaná činnost smysl. Důležitým aspektem je i to, že v tuto chvíli má jedinec jistý pocit vnitřního uspokojení z toho, že něco dokázal, překonal nebo správně zvládl, což je nenahraditelným momentem.

Ze samotných formulací respondentů je patrné, že někteří z nich nemusejí mít problematiku stanovování a vyhodnocování cílů aktivit dostatečným způsobem osvojenou. Vyplývá to např. z oddělování cíle a smyslu aktivit, hodnocení jakéhokoliv výsledku práce za dosažení cíle nebo zobecnění, že některých cílů dosaženo je a jiných není bez podložení této odpovědi konkrétním příkladem.

Shrnutí: Odborní zaměstnanci Věznice Rýnovice sdílejí názor, že volnočasové aktivity mají při výkonu trestu odnětí svobody pozitivní dopad na vězně, tudíž jsou důležitou součástí programu zacházení. Jejich množství a rozmanitost vzhledem k podmínkám prostředí, ale i finančnímu zajištění, považují za dostačující. Primárním důvodem účasti většiny odsouzených na nabízených volnočasových aktivitách je, dle pohledu odborných pracovníků věznice, vyplnění jejich volného času. Malá část odsouzených navštěvuje volnočasové aktivity proto, že je daná aktivita jejich koníčkem nebo že se chtějí něco nového naučit a dozvědět. Největší zájem je o volnočasové aktivity zaměřené na sportovní činnosti. Jako hlavní důvody se jeví možnost uvolnění průběžně se hromadící tenze vyplývající z pobytu ve vězení a prostor pro takový seberozvoj, který má viditelné výsledky, které jsou navíc ostatními vězni ceněné. Nejmenší zájem je o aktivity intelektuální povahy, výchovně vzdělávací programy a programy zaměřené na práci s trestnou činností. Důvodem jsou obavy vězňů z prezentování vlastních nedostatků a slabin před spoluvězni, neochota probírat svoji minulost spjatou s trestnou činností a zřejmě i náročnost těchto aktivit pro řadu odsouzených.

Doporučení: při vyhodnocování rozhovorů vyplynulo, že volnočasové aktivity ve věznici jsou zaměřené spíše na zájmovou činnost. Myslím si, že by bylo vhodné zúžit nabídku aktivit a zaměřit se spíše na její perspektivnost a kvalitu. Možná by bylo na místě vybrat konkrétní vzdělávací aktivity, které by měli odsouzení nařízené v rámci jejich volného času. Tyto aktivity by měly být zaměřené na vzdělávání, které využijí po ukončení výkonu trestu odnětí svobody (počítačový kroužek, sociálně právní poradenství atd.).

Dalším problémem, který z vyhodnocování rozhovorů vyšel najevo, je fakt, že někteří z odborných pracovníků věznice mají problém s motivací a dosahováním cílů v daných aktivitách. Dle mého názoru by v tomto případě bylo vhodné zaměřit se na další vzdělávání odborných pracovníků, které by bylo zaměřené na metodiku vedení aktivit, správné motivování odsouzených a podobně. Dalším řešením by možná mohla být i spolupráce s odborníky, kteří se volnočasovým aktivitám věnují a mají větší přehled v daném oboru. V neposlední řadě by bylo vhodné, aby se sami odsouzení mohli zapojit do organizování aktivit, protože oni jsou těmi, kteří tyto aktivity budou využívat.

7 ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce bylo popsat, jaká je role vzdělávání a trávení volného času v penitenciárních zařízeních, a zjistit, jaké jsou možnosti vzdělávání a volnočasových aktivit ve Věznici Rýnovice. V teoretické části jsem osvětlila základní pojmy vztahující se ke zkoumané problematice a popsala význam dalšího vzdělávání a trávení volného času vězni. Z mého pohledu má realizace vzdělávání a naplňování volného času vězňů dopad především na psychickou stránku. Mohou díky aktivitám odpoutat svou pozornost od problematiky uvěznění. V neposlední řadě má vzdělávací a zájmová činnost ve věznici vliv na jejich pozdější zařazení do společnosti, získání pracovní pozice či změnu životního stylu.

V praktické části jsem se zabývala vybraným penitenciárním zařízením, kterým byla Věznice Rýnovice. Vyhodnocování poznatků, které jsem nashromáždila během absolvování mé praxe, pro mě osobně přineslo několik zajímavých výsledků. Jedno ze zjištění, které na mě udělalo velký dojem, je, že nabídka volnočasových aktivit je v rámci Věznice Rýnovice opravdu široká. Myslím si, že je velmi důležité smysluplně nakládat s volným časem odsouzených, což Věznice Rýnovice naplňuje. Možná někoho tento fakt může popuzovat, já si ale myslím, že je nutné podporovat spíše resocializační než sankční funkci odnětí svobody. Myslím, že samotná nesvoboda je dostatečným trestem, který brání odsouzeným požívat řadu práv, kterým se těší lidé na svobodě.

Dalším, pro mě již ne tak příjemným zjištěním bylo, že volnočasové aktivity ve věznici nejsou absolvovány v dostatečné míře. Dle mého názoru je hlavním problémem špatná motivace odsouzených k absolvování těchto aktivit. Na druhou stranu je fakt, že motivovat odsouzené z pohledu pracovníků věznice je velmi náročné. Jako možné řešení bych viděla zaangažování takových odborných pracovníků, kteří se metodicky vedení volnočasových aktivit věnují, aby naučili stávající odborné pracovníky věznice, jak připravit a vést volnočasové aktivity vězňů způsobem, který zahrnuje i dostatečné motivování odsouzených k hledání smysluplného využití volného času. Přestože by takový krok znamenal potřebu finančního zajištění, je otázkou, zda by takový typ investice nepřinesl mnohem cennější výstupy v podobě osob, které budou schopny se úspěšně reintegrovat po výkonu trestu odnětí svobody do běžné společnosti.

Co pro mne osobně je největším přínosem? Během psaní této práce jsem měla možnost prostudovat mnoho odborných knih věnujících se problematice penitenciární péče a také nahlédnout do pracovního procesu odborných pracovníků věznice. Díky tomu jsem si ujasnila, kam bych se chtěla dále studijně i profesně směřovat. Myslím si, že

vystudování pedagogové volného času by mohli možnosti trávení volného času v penitenciárních zařízeních posunout o velký krok dopředu. Zastávám názor, že pokud se pozmění pojetí volnočasových aktivit a vzdělávání ve věznicích, podaří se nám naučit vězně nakládat s jejich volným časem a vzděláváním a pomoci jim tak změnit svůj dosavadní postoj k páchání trestné činnosti a začlenit se opět do společnosti.

8 POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE

- BAJCURA, L., 2010. *Základní penologické informace: Interní studijní text* [online]. [vid. 26. 1. 2013]. Dostupné z: <http://www.penol.ic.cz/>
- BIEDERMANOVÁ, E., PETRAS, M., 2011. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. ISBN 978-80-7338-115-8.
- ČERNÍKOVÁ, V., a kol., 2008. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 978-807380-138-0.
- ČERNÍKOVÁ, V., MAKARIUSOVÁ, V., 1997. *Úvod do penologie*. Praha: Sociálně právní institut.
- HÁLA, J., 2005. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 80-86708-05-5.
- HENDL, J., 2005. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-040-2.
- HOFBAUER, B., 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-927-5.
- KOHOUTEK, R., 2013. Penitenciární péče. In: *ABZ slovník cizích slov* [online]. [vid. 14. 3. 2013]. Dostupné z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/penitenciarni-pece>
- MEZNÍK, J., KALVODOVÁ, V., KUČTA, J., 1995. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-1248-X.
- PAUKERTOVÁ, J., SOCHŮREK, J., 2002. *Penitenciární psychologie*. Stráž pod Ralskem: IVVS.
- PÁVKOVÁ, J., et al., 2008. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-423-6.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J., 2009. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-647-6.
- SOCHŮREK, J., 2002. *Nástin vybraných problémů forenzní psychologie – 1. díl Obecná část*. Liberec: Technická univerzita. ISBN 80-7083-679-2.
- SOCHŮREK, J., 2007a. *Kapitoly z penologie. I. díl. Úvod do teorie trestu a trestání*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-203-6.
- SOCHŮREK, J., 2007b. *Kapitoly z penologie. II. díl. Teorie a praxe zacházení s vězňnými*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-204-3.

SOCHŮREK, J., 2007c. *Kapitoly z penologie. III. díl. Negativní jevy ve vězení*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-205-0.

VÁGNEROVÁ, M., 2004. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-802-3.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, 2006. Evropská vězeňská pravidla. *České vězeňství*, č. 1, příloha. ISSN 1213-9297.

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, 2012a. Střední odborné učiliště – O nás – Základní informace. In: *Vězeňská služba české republiky* [online]. 2012 [vid. 21. 11. 2012]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/stredni-odborne-uciliste/o-nas-1656/zakladni-informace-1659/>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, 2012b. Věznice Rýnovice – Informační servis – Vzdělávání odsouzených – Školské vzdělávací středisko. In: *Vězeňská služba české republiky* [online]. 2012 [vid. 21. 11. 2012]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-rynovice-48/informacni-servis-1625/vzdelavani-odsouzenych-227/skolske-vzdelavaci-stredisko-181>

VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY, 2012c. Věznice Rýnovice – O nás – Základní informace – Historie věznice. In: *Vězeňská služba České republiky* [online]. 2012 [vid. 21. 11. 2012]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-rynovice-48/o-nas-1624/zakladni-informace-156/historie-veznice-172>

Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. [vid. 2. 2. 2013]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/?path=/portal/obcan/>

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, v platném znění. In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. [vid. 2. 2. 2013]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/?path=/portal/obcan/>

9 SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A – Projekt kroužek sportovních her

PŘÍLOHA B – Projekt komunitní setkání

PŘÍLOHA C – Projekt pracovní výchova

PŘÍLOHA D – Výrobky z keramického kroužku

PŘÍLOHA A – Projekt kroužek sportovních her

Česká republika

V Rýnovicích dne 18. 7. 2012

Vězeňská služba ČR

Věznice Rýnovice

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Název aktivity:

KROUŽEK SPORTOVNÍCH HER

Cíle aktivity:

Rozvoj pohybových dovedností a regulace psychického napětí prostřednictvím pohybové aktivity.

Dílčí cíle:

Odbourání psychického napětí při sportovní aktivitě.

Účelné naplnění volného času.

Zvyšování soustředěnosti a respektování pravidel.

Zlepšování psychické a fyzické kondice.

Cílová skupina:

Aktivita programu zacházení je určena pro odsouzené oddílu B6.

Obsah:

Obsahem aktivity je hra (konkrétní sportovní činnost – volejbal, fotbal, líný tenis, nohejbal...) a následné vyhodnocení zapojených odsouzených. Cvičení s vlastním tělem, protahovací cvičení, běžecká atletická cvičení.

Metody a formy práce s odsouzenými v rámci aktivity:

Hlavní metodou je řízená sportovní činnost individuální nebo skupinovou formou (je dáno aktuálním počtem odsouzených zařazených na oddíl B6).

Frekvence a délka jednotlivých setkání:

Aktivita bude probíhat 1x týdně v délce trvání 60 minut.

Doba trvání aktivity:

Jedná se o aktivitu průběžnou, bude probíhat dle možností po celý kalendářní rok.

Pravidelná konání:

Doba konání aktivity bude stanovena od 15:30 do 16:30 hodin v pracovní den. Den v týdnu bude variabilně určen v závislosti na složení odsouzených na oddíle B6 (pracující, brigádníci v kuchyni...).

Okruhy – hodinová dotace:

Odsouzení v rámci aktivity mohou absolvovat až 52 setkání v celkovém rozsahu 52 hodin během kalendářního roku dle jednotlivých tematických okruhů:

- rozcvička a seznámení se s pravidly – 10 minut
- tréninková hra – 50 minut

Počet odsouzených:

Max. počet 10 odsouzených.

Místo konání:

Vycházkový dvůr oddělení s dozorem.

Prostředky a pomůcky:

Míče, míčky, rakety, pravidla her a další sportovní potřeby.

Finanční náklady:

1500,- Kč za rok – míče, míčky, rakety, síť... dle možností z běžných prostředků na volnočasové aktivity odsouzených.

Vedoucí aktivity:

Vychovatel Jméno a příjmení.

Zpracoval:

Ne – doporučuji

Vrchní komisař

Vedoucí oddělení VT

Ne – doporučuji

Rada

1. zástupce ředitele věznice

Ne – schvaluji

Vrchní rada

Ředitel Věznice Rýnovice

PŘÍLOHA B – Projekt komunitní setkání

Česká republika

V Rýnovicích dne 26. 2. 2012

Vězeňská služba ČR

Věznice Rýnovice

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Název aktivity:

KOMUNITNÍ SETKÁNÍ ODSOUZENÝCH

Cíle aktivity:

- a) Vést odsouzené k dodržování zásad a norem pro VTOS, ke způsobům komunikace s nadřízenými a spolu navzájem, k respektování názoru druhých.
- b) Motivace k bezproblémovému začlenění odsouzených do civilního života, využít jejich zkušeností se spolužitím ve větším kolektivu.
- c) Hlubší poznání jednotlivých odsouzených, těchto poznatků využít k individuálnímu působení na jednotlivé odsouzené.

Dílčí cíle:

Učit se řešit situace v kolektivu odsouzených tak, aby byly vytvořeny základní předpoklady pro bezproblémový pobyt v oddílu.

Pochopení nutnosti dodržování právních předpisů odsouzenými.

Rozvoj tolerantnosti mezi odsouzenými s ohledem na jejich individuální odlišnosti a zvyklosti.

Sebepoznávání a rozvoj sebeovládání.

Obsah:

Dát odsouzeným možnost otevřeně hovořit o jejich osobních problémech, které souvisí se životem ve VTOS, o rodinných záležitostech, o dlouhodobých i nejbližších plánech.

Vyhodnocování úrovně pořádku v jednotlivých ložnicích – cíleně ovlivňovat stávající stav s očekáváním pozitivní změny.

Podávání informací o změnách týkajících se VTOS.

Poznatky z těchto pohovorů mohou sloužit jako podklad pro hodnocení programu zacházení.

Stanovení cílů na další období.

Metody a formy práce s odsouzenými v rámci aktivity:

Aktivita je určena pro všechny odsouzené v oddílu C3. Hlavní metodou bude dialog o problémech současného života v oddílu, vysvětlovat, vést a motivovat odsouzené k hledání takových řešení, která by nevedla k páchání přestupků ve VTOS, ale k udržování stanoveného pořádku na oddíle. Podporovat a upevňovat vědomí vlastní odpovědnosti za

své jednání, rozhodnutí a vlastní hledání cesty k řádnému plnění povinností v souladu s normami pro VTOS. Formou pravidelných týdenních setkání zabezpečit co největší účast přítomných odsouzených, zejména pracujících na směny. Pravidelnost konání umožní přípravu návrhů a připomínek odsouzených v předstihu. Podporovat ve sdělení názoru odsouzené s konstruktivním přístupem k řešení problémů. Při vyhodnocování pořádku vést odsouzené ke zdravé soutěživosti, ke kladnému ovlivňování jednotlivce kolektivem.

Frekvence a délka jednotlivých setkání:

Setkání budou probíhat 1x týdně v délce 60 minut.

Počet odsouzených:

Společná část komunity na kulturní místnosti: zástupci ložnic.

Diferencovaná část na ložnici oddílu: dle okamžitého stavu odsouzených na ložnici.

Pravidelná konání:

Aktivita bude prováděna ve všední dny, v pracovní době vychovatelů.

Okruhy – hodinová dotace:

- Kulturní místnost – 20 minut.
- Vybraná ložnice – 40 minut.

Místo konání:

Kulturní místnost oddílu C3 a vybrané ložnice oddílu.

Osnova ke každému setkání:

- 1. Zahájení na kulturní místnosti** 5 min
 - a) kontrola účasti, provedení zápisu do přehledu evidence docházky
 - b) nastolení pravidel komunikace
 - c) respektování názoru druhého, neodsuzovat se
 - d) nechat domluvit, neskákat druhému do řeči
- 2. Vlastní program** 15 min
 - organizační záležitosti (stěhování mezi jednotlivými ložnicemi, činnost zástupců odsouzených)
 - vyhodnocení pořádku po jednotlivých ložnicích a vyhodnocení pořádku ve společných prostorách
 - informace o změnách (informace ze setkání zástupců odsouzených s funkcionáři věznice apod.)
 - diskuse
 - stanovení cílů na další týden, zejména na základě vyhodnocení pořádku
 - závěr společného sezení a rozchod na ložnice
- 3. Přesun na ložnice – okruhy působení na odsouzené na ložnicích (volnou formou na základě poznatků z běžného života a kontaktu s odsouzenými na oddíle), záleží na vychovateli, které téma nebo oblast si zvolí** 40 min
 - Zásady slušného chování – oslovování v běžném společenském kontaktu
 - Zásady slušného chování – základní pravidla pro kuřáky
 - Zásady slušného chování – chování při různých typech návštěv
 - Zásady při představování
 - Postup při zasílání věcí k programu zacházení
 - Postup při žádosti o nárokovou a nestandardní návštěvu
 - Postup při podávání žádosti ve věznici
 - Jak zvládat konflikty

- Vybrané části legislativních norem (Zákon o výkonu trestu, Řád výkonu trestu, Vnitřní řád věznice atd.)
- Zásady při zařazování do jednotlivých skupin vnitřní diferenciacce
- Kázeňská praxe – druhy trestů a odměn, kázeňská pravomoc
- Připomínky, náměty, stížnosti a návrhy

Zpracoval:

Jméno a příjmení

Ne – doporučuji

Speciální pedagog

Ne – doporučuji

VOVT

Ne – schvaluji

Ředitel Věznice Rýnovice

PŘÍLOHA C – Projekt pracovní výchova

Česká republika

V Rýnovicích dne 26. 2. 2012

Vězeňská služba ČR

Věznice Rýnovice

PROJEKT AKTIVITY PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Název aktivity:

PRACOVNÍ VÝCHOVA

Cíle aktivity:

Získání znalostí a vědomostí formou skupinových a individuálních poradenství v sociálně právní oblasti a jejich využití při opětovném zařazení do společnosti

Dílčí cíle:

- a) naučit odsouzené řešit své konkrétní problémy v sociálně právní oblasti
- b) snaha jedince vést k tomu, aby byl schopen a ochoten plnit své sociální role
- c) vedení jedince k nekonfliktnímu jednání po jeho propuštění z VTOS
- d) vytváření předpokladů pro řádný život po skončení výkonu trestu

Cílová skupina:

Odsouzení zařazení na výstupní oddělení.

Obsah:

Upřesnění cílové skupiny: do aktivity budou zařazováni odsouzení vykonávající trest v ostraze a odsouzení zařazení na výstupní oddělení.

Upřesnění primárních cílů: poukázání na problematiku samostatného života po propuštění z výkonu trestu, posilování schopností adaptace v běžném společenském prostředí.

Upřesnění případných sekundárních cílů: osvojování si základních sociálních a právních norem a využívání těchto vědomostí po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody při komunikaci jedince v běžném společenském prostředí, při jednání s úřady a různými institucemi, při zajišťování zaměstnání. Na základě poznatků z odborné literatury jsou zvolené metody způsobilé ovlivňovat chování jedince.

Metody a formy práce s odsouzenými v rámci aktivity:

- výklad
- řízený pohovor
- situační pohovory
- modelové situace
- vyplňování formulářů

- diskuze o daném tématu

Frekvence a délka jednotlivých setkání:

1x týdně 60 minut

Doba trvání aktivity:

Jedná se o aktivitu průběžnou, bude probíhat dle možností po celý kalendářní rok.

Počet odsouzených:

Všichni odsouzení daného oddílu dle seznamu.

Pravidelná konání:

Pravidelně dle možností v dopoledních i odpoledních hodinách.

Místo konání:

Kulturní místnost

Prostředky a pomůcky:

odborná literatura, psací potřeby, sešity, formuláře, informace z internetových stránek, propagační materiály městských úřadů, úřadů práce, PMS a různých neziskových organizací

Finanční náklady:

Bude zajištěno z prostředků věznice.

Vedoucí aktivity:

Sociální pracovníce Jméno a příjmení, dle potřeby ve spolupráci se službou konajícím dozorcem ubytovny.

Zpracoval:

Jméno a příjmení

Ne – doporučuji

Vrchní komisař

Vedoucí oddělení VT

Ne – doporučuji

Rada

1. zástupce ředitele věznice

Ne – schvaluji

Vrchní rada

Ředitel Věznice Rýnovice

PŘÍLOHA D – Výrobky z keramického kroužku

